

Voci pentru Justiție

Victimele cu dizabilități ale infracțiunilor în România

Voci pentru Justiție

Victimele cu dizabilități ale infracțiunilor în România

Voci pentru Justiție

Proiectul Voci pentru Justiție se concentrează pe drepturile și experiențele persoanelor cu dizabilități care sunt victime ale infracțiunilor și modul în care acestea accesează justiția. Este un proiect cofinanțat de Uniunea Europeană, care se desfășoară în 7 țări, care include o componentă de cercetare, pentru a identifica practicile promițătoare și pentru a crea instrumente pentru profesioniștii și victimele din sistemul de justiție penală și pentru a veni în sprijinul standardelor internaționale de protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități care sunt victime ale infracțiunilor. Proiectul face referire în special la obligațiile prevăzute în Directiva Uniunii Europene privind Drepturile Victimelor (2021/29/UE) și Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (CDPD). Proiectul are următorii parteneri:

- Coordonator : Fundația Validity
- Bulgaria : Chance and Support
- Croația : Serviciul de suport pentru victime și martori - vwss
- Cehia și Slovacia : Forumul pentru Drepturile Omului
- Lituania : Perspectivele sănătății mintale - PSP
- România : Centrul de Resurse Juridice
- Slovenia : Centrul juridic-informațional pentru ONG-uri – PIC; Institutul de protecție socială al Republicii Slovenia – IRSSV și Universitatea din Ljubljana

Denumirea completă și formală a proiectului: *Informare și Comunicare: Pietrele de temelie ale justiției pentru victimele cu dizabilități ale infracțiunilor (878604 – InfoComPWDs)*

Centrul de Resurse Juridice

Centrul de Resurse Juridice (CRJ) este o organizație non-guvernamentală, înființată în anul 1998 de către Fundația pentru o Societate Deschisă, care acționează pentru crearea și funcționarea unui cadru legal și instituțional care să asigure respectarea drepturilor omului și a egalității de șanse și pentru accesul liber la un act de justiție echitabil și care contribuie la capitalizarea expertizei sale juridice pentru interesul public general.

Voci pentru Justiție: Victimele cu dizabilități ale infracțiunilor în România

Mulțumiri

Echipa CRJ/CLJ vrea să le mulțumească tuturor profesioniștilor și adulților cu dizabilități intelectuale care au cooperat cu noi, împărtășind cunoștințele și experiențele lor. De asemenea, dorim să le mulțumim pentru cooperare și angajament următoarelor organizații: dnei. psiholog Lili Covaci, consultant PECS; dnei. psiholog Annamaria Balla și voluntarilor CRJ Sabina Dumitrache și Sorana Plotogea.

Autorii raportului (CRJ/CLR)

Ștefania Dascălu, Oana Dodu, Georgiana Pascu

Contacte

Adresă: Str. Arcului nr. 19, Sector 2, București, 021032, România

Email: office@crj.ro

Website: <https://www.crj.ro/en/>

Contactul proiectului

Webpage: validity.ngo/projects-2/voices-for-justice/

Email: infocom@validity.ngo

Publicat

București, 2022

Informații despre grant

JUST-AG-2019 / JUST-JACC-AG-2019-878604

Disclaimer

Conținutul acestui raport reprezintă doar opiniile partenerilor de proiect și sunt responsabilitatea exclusivă a acestora. Comisia Europeană nu își asumă nicio responsabilitate pentru utilizarea informațiilor pe care le conține.

This report is co-funded by the European Union's Justice Programme (2014-2020)

Cuprins

Rezumat	4
Capitolul 1 - Introducere	7
Capitolul 2 - Informarea victimelor cu dizabilități	20
Capitolul 3 - Comunicarea cu victimele cu dizabilități	25
Capitolul 4 - Recomandări	30
Capitolul 5 - Concluzie generală	34
Tabel Abrevieri	36

Rezumat

Acest raport face parte din proiectul Voci pentru justiție – Comunicarea cu victimele cu dizabilități ale infracțiunilor (InfoCom)¹, este cofinanțat de Programul Uniunii Europene pentru Drepturi, Egalitate și Cetățenie(2014-2020) prin Cererea de propuneri de proiecte JUST-AG-2019 / JUST-JACC-AG-2019 și se concentrează pe crearea unor instrumente practice pentru persoanele cu dizabilități care sunt victime ale infracțiunilor, pentru a se asigura că pot participa activ în procesele de justiție penală. Directiva UE privind drepturile victimelor (2012/29/UE) garantează victimelor, printre altele, dreptul de a înțelege și de a fi înțelese, la informații și la a fi ascultate.

Scopul acestui proiect este îmbunătățirea accesului la justiție penală al persoanelor cu dizabilități, victime ale infracțiunilor, în conformitate cu Directiva privind drepturile victimelor și acquis-ul aferent, precum și accesului la asistență și spații de cazare pentru ca beneficiarii să comunice eficient și să fie înțeleși, precum și să ofere profesioniștilor din sistemul de justiție aptitudini îmbunătățite și instrumente practice pentru a putea comunica eficient cu victimele cu dizabilități. Proiectul se va desfășura și vor beneficia în mod direct de 7 țări din UE (România, Bulgaria, Croația, Cehia și Slovacia, Lituania și Slovenia), instrumentele și metodele rezultate fiind relevante în întreaga UE. Proiectul este coordonat de Fundația Validity, în parteneriat cu opt organizații (Centrul de Resurse Juridice, Chance and Support, Serviciul de suport pentru victime și martori – VWSS, Forumul pentru Drepturile Omului, Perspective de sănătate mintală – PSP, Centrul juridic-informațional pentru ONG-uri, Institutul de protecție socială al Republicii Slovenia – IRRSV și Universitatea din Ljubljana) din cele șapte state membre (România, Bulgaria, Croația, Republica Cehă și Slovacia, Lituania și Slovenia). Centrul de Resurse Juridice este partenerul român al acestui proiect.

Obiectivele sunt :

- i Îmbunătățirea accesului beneficiarilor la drepturile lor;
- ii Îmbunătățirea accesul la asistență și spații de cazare pentru aceștia;
- iii Îmbunătățirea aptitudinilor de comunicare ale profesioniștilor și elaborarea instrumente practice;
- iv Promovarea cooperării transdisciplinare în ceea ce privește furnizarea de informații și comunicarea de către victimele infracțiunilor cu dizabilități în toate disciplinele de justiție penală;
- v Diseminarea noilor cunoștințe și materiale către publicul-țintă cheie din fiecare țară membră a proiectului și din întreaga Europă; și
- vi Contribuirea la dezvoltarea, revizuirea și punerea în aplicare consecventă și coerentă a Directivei privind drepturile victimelor, a UN CDPD și a Cartei europene a drepturilor fundamentale

Capitolul 1 al acestui raport oferă o imagine de ansamblu asupra drepturilor acordate victimelor infracțiunilor în România și serviciilor de sprijin existente, precum și asupra problemelor specifice cu care se confruntă anumite grupuri vulnerabile din țară. Trei subiecte sunt tratate în detaliu, fiecare într-un capitol separat: Capitolul 2 analizează informarea despre și direcționarea victimelor către autoritățile judiciare și serviciile de sprijin, relevând aspecte din toate etapele procesuale, începând cu depunerea plângerii și până la etapa post-judiciară; Capitolul 3 analizează modalitatea

---

¹ Denumirea completă a proiectului: Informare și Comunicare: Pietrele de temelie ale justiției pentru victimele cu dizabilități ale infracțiunilor (878604 – InfoComPWDs) JUST-AG-2019 / JUST-JACC-AG-2019.

efectivă în care autoritățile reușesc să comunice informațiile esențiale victimelor cu dizabilități intelectuale sau psihosociale, în timp ce Capitolul 4 abordează modul în care ar putea fi îmbunătățită și adaptată comunicarea și furnizarea informațiilor către victime. Pe tot parcursul acestei analize vor fi oferite detalii despre bune practici sau practici promițătoare identificate în România în ceea ce privește direcționarea, evaluarea și informarea victimelor.

În România, victimele adulte cu dizabilități psihosociale și intelectuale reprezintă una din cele mai vulnerabile categorii de participanți în procesul penal. Prejudecățile și formalismul excesiv al procedurilor se îmbină cu lipsa de cunoștințe și/sau de expertiză a profesioniștilor, rezultând adesea în luarea deciziilor ce nu reușesc să atingă nevoile specifice ale persoanelor cu dizabilități.

Printr-o modificare legislativă recentă (aprilie 2019), s-au pus bazele creării unor servicii naționale generice de sprijinire a victimelor ce urmează să funcționeze în cadrul Direcțiilor Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului (DGASPC), serviciile sociale de stat la nivel județean. Cu toate acestea, serviciile sunt create rămân la nivel teoretic, întrucât, în majoritatea DGASPC-urilor ele sunt în curs de reorganizare sau restructurare. Astfel, România dispune în prezent preponderent de servicii specializate pentru doar unele din victimele care sunt considerate vulnerabile: în particular, copiii victime ale abuzului și neglijării, victimele violenței în familie și victimele traficului de persoane. Pentru victimele adulte cu dizabilități nu există un serviciu specializat.

În ciuda îmbunătățirilor din ultimii ani, serviciile de asistență specializată rămân subdezvoltate, insuficiente și deseori inaccesibile. Acest lucru se datorează fie considerentele financiare (de exemplu, multe victime trebuie să plătească din propriul buzunar pentru consiliere psihologică, deoarece nu o pot accesa gratuit, în pofida legislației naționale care le acordă acest drept), fie considerentele geografice (serviciile de sprijin se află preponderent în zone urbane, astfel că persoanele din mediul rural întâmpină dificultăți în a le accesa).

Cercetarea arată că, deși Directiva Drepturilor Victimelor a fost transpusă în mare măsură în legislația națională, inclusiv în ceea ce privește dispozițiile privind direcționarea (Articolele 8 și 9 din Directivă), evaluarea (Articolul 22) și dreptul la informare (Articolele 4 și 6), în practică implementarea acesteia este nesatisfăcătoare.

Deși există mecanisme de direcționare, mai ales între poliție și serviciile sociale, cercetarea noastră (Capitolul 2) indică o mare varietate a practicilor din țară, de la o bună cooperare interinstituțională la o completă lipsă de îndrumare spre servicii de sprijin. Aceste probleme se datorează, în primul rând, deficitului de servicii, în special în zonele rurale, precum și colaborării ineficiente între instituții - autorități judiciare, servicii sociale și organizații de sprijinire a victimelor. În timp ce majoritatea situațiilor de direcționare au loc atunci când victima raportează o infracțiune sau atunci când autoritățile derulează cercetarea penală, victimele pot fi de asemenea puse în contact cu serviciile de sprijin prin intermediul a trei linii telefonice naționale dedicate copiilor, victimelor violenței în familie și, respectiv, victimelor traficului de persoane.

Totodată, cercetarea efectuată pentru prezentul studiu a arătat că, în realitatea, comunicarea efectivă și axată pe nevoile individuale ale persoanelor cu dizabilități (Capitolul 3) se întâmplă rareori și într-un număr restrâns de instituții - în special de serviciile sociale și de organizațiile neguvernamentale - și uneori este accesibilă numai pentru anumite categorii de victime: copii supuși abuzului sau exploatării, victimele traficului de persoane și victimele violenței domestice. Cu toate că România dispune de cadrul legislativ care să asigure satisfacerea nevoilor de protecție

ale victimelor cu dizabilități, există foarte puține linii directoare clare pentru autoritățile judiciare în privința modului de efectuare a evaluării individuale, în conformitate cu nevoile individuale și circumstanțele specifice ale infracțiunii, așa cum sunt detaliate în Directivă. Cu toate acestea, serviciile sociale și organizațiile de sprijinire a victimelor urmează linii directoare și proceduri mai detaliate pentru evaluarea nevoilor, fie reglementate de legislația națională, fie, în cazul ONG-urilor, în conformitate cu practicile interne.

Capitolul 4 conține o listă de bune practici sau practici promițătoare identificate pe parcursul cercetării, în ceea ce privește informarea victimelor, direcționarea acestora și evaluarea nevoilor. În ceea ce privește informarea victimelor cu dizabilități, raportul indică faptul că nu există mecanisme formale care să asigure că victimele înțeleg cu adevărat informațiile care le sunt comunicate, cu excepția furnizării unui interpret atunci când victima nu înțelege limba română, are o tulburare a auzului sau a prezenței reprezentantului legal. De cele mai multe ori autoritățile judiciare - ofițerii de poliție, procurorii și judecătorii utilizează jargon juridic atunci când le prezintă victimelor drepturile, fără a le furniza informații despre cum le pot accesa ori pune în practică. De asemenea, se observă o lipsă a materialelor de sprijin care să conțină informații pentru victime (broșuri, afișe, ghiduri, site-uri web, infografice), mai ales a celor în format ușor-de-citit, accesibilizat pentru persoanele cu dizabilități intelectuale, care, în cele mai multe cazuri, nu există, și a campaniilor de informare/ sensibilizare, precum și formarea insuficientă sau inadecvată a profesioniștilor în ceea ce privește nevoile victimelor, modul de informare a acestora sau direcționarea către autorități și/ sau servicii de sprijin.

Nu în ultimul rând, Capitolul 5 reunește o serie de recomandări adresate autorităților competente, care vizează facilitarea accesului victimelor cu dizabilități la justiție și servicii de asistență. Aceste recomandări includ: crearea serviciilor generice naționale de sprijin, accesibile și adaptate tuturor victimelor cu dizabilități intelectuale sau psihosociale ale infracțiunilor; asigurarea de fonduri suficiente pentru furnizorii de servicii, inclusiv pentru ONG-uri; îmbunătățirea procesului de informare a victimelor cu dizabilități intelectuale sau psihosociale; crearea și/ sau dezvoltarea unor proceduri și linii directoare de direcționare/ coordonare între instituțiile implicate, prin încheierea de protocoale între serviciile specializate și autoritățile judiciare; dezvoltarea și extinderea procedurilor existente de evaluare a nevoilor victimelor și furnizarea formării adecvate a specialiștilor care lucrează cu victimele dizabilități intelectuale sau psihosociale ale infracțiunilor în aspectele menționate anterior.

Capitolul 1 - Introducere

Prezentul raport oferă o imagine de ansamblu asupra situației victimelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale ale infracțiunilor din România, în ceea ce privește accesul acestora la drepturile prevăzute prin Directiva privind Drepturile Victimelor (în continuare „Directiva victimelor”) și acquis-ul aferent, referindu-ne, cu precădere, la modalitățile concrete de acces și direcționare către servicii de sprijin și asistență (psih JURIDICE), precum și la maniera în care este realizată evaluarea lor individuală, de la primul contact cu o autoritate judiciară. Directiva victimelor stabilește norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității, lăsând la aprecierea fiecărui stat ca, după transpunerea ei în legislația internă, să îmbunătățească cadrul de ocrotire național.

Rezultatele raportului se bazează pe cercetarea cantitativă și calitativă efectuată în perioada septembrie 2020 - iunie 2021, combinând cercetarea teoretică, analiza legislației și politicilor publice cu 10 interviuri semistructurate cu specialiști și victime ale infracțiunilor din toată țara, și, de asemenea, 90 de cereri de informații publice², adresate instituțiilor de stat cu atribuții în domeniul protecției și sprijinirii victimelor infracțiunilor³.

Informațiile de interes public solicitate au vizat:

- *Pentru DGASPC-uri:* întrebările au făcut referire la îndeplinirea obligațiilor conform L211/2004 privind înființarea compartimentului/serviciului pentru sprijinirea victimelor infracțiunilor, colaborarea cu furnizorii privați, elaborarea Registrului special privind infracțiunile referite, tipologia acestor infracțiuni, dar și despre cursurile de formare specializate în comunicarea cu victime cu dizabilități psihosociale/intelectuale pentru profesioniștii care interacționează cu acestea;
- *Pentru Ministerul Public și Inspectoratul General al Poliției Române:* întrebările au vizat formarea procurorilor în drepturile victimelor cu dizabilități, statistica pe Curți de Apel a victimelor infracțiunilor, instituțiile cu care colaborează;
- *Pentru Consiliul Superior al Magistraturii:* întrebările au vizat instrumentele utilizate pentru aplicarea și înțelegerea dispozițiilor Directivei Victimelor, adaptările procedurale îndeplinite în justiție.

Persoanele intervievate și instituțiile care au fost contactate au fost selectate pentru a obține informații cuprinzătoare și multidisciplinare de la profesioniști din medii diferite, atât din sectorul public, cât și din sectorul ONG din diferite părți ale României, care oferă sprijin și protecție pentru

---

² Adresate în baza legii 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public

³ Cele 90 de solicitări de informații publice au fost adresate : tuturor celor 47 de DGASPC-uri prezente, la nivel național, în fiecare județ și sector al capitalei, Inspectoratului General al Poliției Române, Ministerului Public, precum și următoarelor 39 de instanțe: judecătoriile Sectoarelor 6, 2, 3, 4, și 5 ale Capitalei, Alba, Arad, Bacău, Oradea, Botoșani, Brăila, Cluj-Napoca, Huedin, Iași, Hirlău, Răducăneni, Sibiu, Mediaș, Timișoara, Lugoj, Deta, Râmnicu Vâlcea, Baia Mare, precum și de la Tribunalele Sibiu, Satu mare, Teleorman, Timiș, Tulcea, Vâlcea, București, Cluj, Iași, Prahova, Maramureș, și, în fine, de la Curțile de Apel din București, Ploiești, Alba Iulia, Cluj, și Timișoara. Acestea au vizat o acoperire geografică cât mai extinsă, în special pentru a se observa dacă și în ce măsură Direcțiile Generale de Asistență Socială au reușit să implementeze dispozițiile prevăzute în Legea 211/2004. De asemenea, această mențiune face referire doar la autoritățile care au furnizat un răspuns în termenul prevăzut de lege, însemnând că 5 dintre acestea nu au furnizat deloc un răspuns.

o gamă largă de grupuri vulnerabile. Deși interviurile și cererile de informații publice nu au acoperit întreaga țară, reprezentativitatea și diversitatea surselor constituie un indicator puternic al stării de fapt la nivel național. Raportul a constatat că, în ciuda evoluțiilor pozitive din ultimul deceniu, în principal datorită alinierii parțiale la legislația europeană și internațională, România continuă să se confrunte cu probleme în ceea ce privește informarea victimelor cu dizabilități ale infracțiunilor, accesul și direcționarea către servicii de sprijin și măsuri de protecție.

Toate Statele Membre trebuie să garanteze protecția efectivă a drepturilor și accesul neîngrădit la justiție și recunoaștere egală în fața legii a victimelor cu dizabilități.

În România, legislația națională pentru transpunerea Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului, precum și a Directivei Victimelor (transpusă în legislația internă prin Ordonanța de Urgență nr. 24 din 3 aprilie 2019) se compune din următoarele: pe lângă legislația primară - Codurile Penal (CP) și de Procedură Penală (CPP), regăsim Legea 211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea informării, sprijinirii și protecției victimelor infracțiunilor, modificată prin Ordonanța de Urgență nr. 24/03.04.2019⁴, precum și Legea nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, Legea 302/2004 privind cooperarea judiciară în materie penală, Legea nr. 192/2005 privind medierea și organizarea profesiei de mediator.

Există și Legea nr.448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, care conține 3 dispoziții cheie:

- i **la art. 25 alin.(1) „Persoanele cu handicap beneficiază de protecție împotriva neglijării și abuzului, indiferent de locul unde acestea se află.”;**
- ii alin.(6): „Părintele, reprezentantul legal, tutorele, precum și organizația neguvernamentală al cărei membru este persoana cu handicap o poate asista pe aceasta în fața instanțelor judecătorești competente.”;
- iii alin.(7): „**Judecarea cauzelor care au ca obiect obținerea de către persoanele cu handicap a drepturilor prevăzute de prezenta lege se face cu celeritate.**”

De asemenea, este important de precizat că în cele două Coduri anterior menționate este utilizată noțiunea de „persoană vătămată” - definită ca „persoana care a suferit o vătămare fizică, materială sau morală prin fapta penală se numește Persoană Vătămată⁵”, această noțiune fiind dublată de o prevedere similară cuprinsă în Legea 211/2004⁶, și anume „În sensul prezentei legi, expresiile de mai jos au următoarea semnificație:

*a) **victimă a infracțiunilor** - persoana fizică ce a suferit un prejudiciu, de orice natură, inclusiv o vătămare a integrității sale fizice, mentale sau emoționale sau un prejudiciu economic, cauzate în mod direct de o infracțiune, precum și membrii familiei unei persoane decedate ca urmare a unei infracțiuni și care au suferit prejudicii în urma decesului persoanei respective;*

*b) **membru de familie** - soțul/soția, persoana care conviețuiește cu victima, și care se gospodărește împreună cu aceasta de o manieră stabilă și continuă, rudele în linie directă, până la gradul II inclusiv, frații și surorile, precum și persoanele aflate în întreținerea victimei [..].”*

---

⁴ ORDONANȚĂ DE URGENȚĂ nr. 24 din 3 aprilie 2019 pentru modificarea și completarea Legii nr. 211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor, precum și a altor acte normative

⁵ Art. 79 CPP

⁶ și introdusă prin modificarea operată prin OUG din aprilie 2019, prin articolul 3⁴.

Acest lucru cauzează, din păcate, datorită similarităților, ca în practică ei să fie folosiți simultan (chiar dacă sunt sinonimi), ceea ce poate genera confuzie atât în rândul diferitelor autorități chemate să aplice legea, și chiar în rândul victimelor cu dizabilități.

Prima parte a cercetării a constat în strângerea și cercetarea legislației relevante pentru raport, atât cea de la nivel național, precum și a normelor internaționale din materie, precum și a doctrinei și a oricăror altor ghiduri practice, relevante pentru această temă. În urma analizei dispozițiilor legale, am putut extrage informațiile pertinente, atât pentru prezentul raport, cât și pentru elaborarea metodologiei chestionarelor de interviu, pentru a putea atinge teme cât mai variate.

Cea de-a doua etapă a cercetării a fost încercarea de diseminare a proiectului – astfel, prin intermediul Legii 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public, am trimis adrese la peste 90 de instituții – incluzând parchete, instanțe, DGASPCuri etc. (însă, din păcate, nu am primit un răspuns la toate aceste solicitări). Au fost transmise și solicitări de sprijin către asociații/ONGuri de profil pentru a afla care sunt atribuțiile în concret în cauzele cu victimele adulte cu dizabilități intelectuale sau psihosociale din procesul penal, cum este realizată informarea adaptată pe tipul deficienței și comunicarea ulterioară cu actorii implicați în procesul penal, dar și pentru a înțelege măsurile de protecție luate față de victimele cu dizabilități.

Pentru ultima parte a cercetării, am susținut interviuri cu persoane care lucrează cu victimele adulte cu sau fără dizabilități intelectuale sau psihosociale în domeniul penal. Persoanele intervievate și instituțiile care au fost contactate au fost selectate pentru a obține informații cuprinzătoare și multidisciplinare de la profesioniști din medii diferite, în special provenind din sectorul public, care oferă sprijin și protecție pentru o gamă largă de victime aflate în situații vulnerabile. Deși interviurile și cererile de informații publice nu au acoperit întreaga țară, reprezentativitatea și diversitatea surselor constituie un indicator puternic al stării de fapt la nivel național. În total au fost realizate opt de interviuri, împărțite astfel: două cu victime cu dizabilități care au fost implicate în proceduri penale, unul cu un judecător, unul cu un psiholog, patru cu profesioniști din sistemul de asistență socială și protecția copilului (psihologi, asistenți sociali și consilieri juridici). Șapte dintre persoanele intervievate au fost de gen feminin, iar una de gen masculin. Majoritatea interviurilor au fost realizate pe Zoom (ca o măsură de protecție suplimentară față de fluctuațiile crescute ale cazurilor de infectare cu SARS-CoV 2 în România), cu acordul oamenilor de a fi înregistrate, iar două dintre ele au fost luate în persoană – unul cu ajutorul unui psiholog specializat în domeniu (cu una din victimele cu dizabilități, pe care a și sprijinit-o la momentul judecării faptei – ca o garanție suplimentară în vederea protejării ei; de asemenea, din motive de confidențialitate, identitatea acesteia este protejată, fiind numiți în raport ca CF), unul prin intermediul avocatului CRJ, ce reprezintă în acest moment victima pe parcursul procedurilor judiciare. Persoanele participante provin în special din București, sau din județele Prahova, ori Cluj.

În România, cadrul legal existent oferă victimelor, în mod generic (nefiind servicii specializate pentru cele cu dizabilități intelectuale sau psihosociale), posibilitatea de a beneficia de servicii generice la nivel național de asistență pentru victimele infracțiunilor. Atât serviciile existente, cât și legislația (sub forma unor legi speciale) vizează categorii de victime care sunt percepute ca fiind mai vulnerabile, în special copii victime, victime ale violenței în familie și victime ale traficului de persoane (în scopul exploatării sexuale și prin muncă). Cu excepția precizării unor cazuri de circumstanțiere⁷, termenul de dizabilitate nu este prezent în niciunul din aceste documente legislative naționale.

---

⁷ Art.77 CP – “circumstanțe agravante: e) profitând de starea de vădită vulnerabilitate a persoanei vătămate, datorată vârstei, stării de sănătate, infirmității sau altor cauze; h) pentru motive legate de (...) dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA”

Serviciile de asistență sunt oferite de o serie de instituții de stat, în principal: Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului, denumite în continuare DGASPC (există o astfel de instituție pentru fiecare dintre cele 41 de județe și cele șase sectoare ale Bucureștiului), Serviciile Publice de Asistență Socială (SPAS), organizate la nivel local (municipiu, oraș, comună), Agenția Națională Împotriva Traficului de Persoane (ANITP) și într-o mai mică măsură Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați (ANES), din cadrul Ministerului Muncii și Justiției Sociale. DGASPC-urile acționează la nivel local, având obligația de a transmite Ministerului de Justiție datele statistice cuprinse în Registrul special privind victimele infracțiunilor referite serviciilor de sprijin și protecție. Celelalte două autorități – ANITP aflată în subordinea Ministerului de Interne, și ANES – în subordinea Ministerului Muncii, coordonează respectarea standardelor și dispozițiilor internaționale și naționale, însă doar pe mandatul lor legislativ (ANITP în privința victimelor traficului de persoane, iar ANES în ceea ce privește violența domestică și de gen). De asemenea, adeseori ONG-uri oferă servicii specializate victimelor, în completarea sau chiar substituind serviciile oferite de stat, uneori fără a primi sprijin financiar din fonduri publice. În unele situații aceste organizații reprezintă singura alternativă în ceea ce privește serviciile de sprijin pentru victimele infracțiunilor.

Prin amendarea Legii nr. 211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea informării, sprijinirii și protecției victimelor infracțiunilor, trebuie să fie create servicii generice de sprijinire a victimelor în România, sub forma de departamente specializate care vor funcționa în cadrul fiecărui DGASPC și ale căror echipe vor fi compuse din cel puțin trei specialiști : asistent social, psiholog și consilier juridic⁸. Astfel, serviciile oferite de departamentele pentru victimele infracțiunilor ar trebui să includă⁹: informații despre drepturile victimelor, consiliere psihologică, consiliere cu privire la chestiuni financiare legate de infracțiune, sprijin emoțional, servicii de inserție socială, informații despre rolul victimei în procedurile penale și pregătirea pentru proces, precum și direcționarea spre alte servicii de asistență specializate:

Art. 7 din Legea 211/2004 precizează:

„(4) Serviciile de sprijin și protecție acordate atât victimelor infracțiunilor, cât și membrilor familiei acestora pot fi:

- a) informare privind drepturile victimei;*
- b) consiliere psihologică, consiliere cu privire la riscurile de victimizare secundară și repetată sau de intimidare și răzbunare;*
- c) consiliere privind aspectele financiare și practice subsecvente infracțiunii;*
- d) servicii de inserție/reinserție socială;*
- e) sprijin emoțional și social în scopul reintegrării sociale;*
- f) informații și consiliere cu privire la rolul victimei în cadrul procedurilor penale, inclusiv pregătirea pentru participarea la proces. Aceste servicii de informații și consiliere nu includ asistența juridică gratuită a victimelor unor infracțiuni prevăzută la art. 14-20 ori asistența juridică a persoanei vătămate prevăzută în Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, cu modificările și completările ulterioare;*
- g) direcționarea victimei către alte servicii specializate, atunci când este cazul: servicii sociale, serviciile medicale, servicii de ocupare, de educație sau alte servicii de interes general acordate în condițiile legii”.*

⁸ Art. 3[^]1, Legea 211/2004: „(1) În vederea acordării serviciilor de sprijin și protecție pentru victimele infracțiunilor, în structura organizatorică a fiecărei direcții generale se înființează un compartiment pentru sprijinirea victimelor infracțiunilor, structură în cadrul căreia vor funcționa cel puțin trei specialiști, respectiv: asistent social, psiholog, consilier juridic.”

⁹ Legea 211/2011 nu impune obligativitatea ca aceste departamente specializate să ofere oricare dintre serviciile de sprijin menționate mai sus, probabil pentru a permite DGASPC-urilor o mai mare autonomie în gestionarea resurselor existente și în evaluarea nevoilor victimelor. Cu toate acestea, furnizarea opțională a acestor servicii implică un risc în ceea ce privește acordarea de sprijin victimelor infracțiunilor.

Aceste servicii sunt gratuite și sunt oferite la cererea victimei sau a familiei acesteia. La cerere, este prevăzută asistență juridică gratuită pentru victimele unor infracțiuni, în principal tentativa de omor, vătămare corporală și violență sexuală¹⁰. Victimele altor tipuri de infracțiuni pot beneficia de asistență juridică gratuită în funcție de veniturile acestora.

În realitate, în urma analizei răspunsurilor la solicitările privind informațiile de interes public, adresate celor 47 de DGASPC-uri (din care patru nu au furnizat un răspuns), reiese că, în ceea ce privește statusul înființării compartimentului pentru sprijinirea victimelor infracțiunilor:

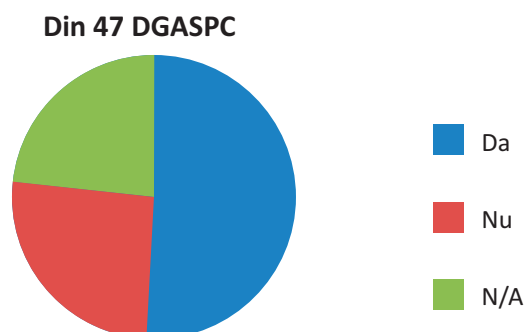
Nu este înființat	Este înființat, dar nefuncțional	Neînființat, dar atribuțiile sunt preluate de alte servicii	Înființat, și funcțional	Nu este clar
13 cazuri	10 cazuri	10 cazuri	9 cazuri	5 cazuri

Din răspunsurile analizate, reiese că, în general, motivele pentru care nu au fost înființate serviciile pentru sprijinire a victimelor infracțiunilor se încadrează în următoarele afirmații:

- Se fac demersuri de înființare/ instituțiile sunt în proces de reorganizare
- Înființat, dar sunt posturi vacante/nu au fost scoase la concurs
- Sunt preluate atribuțiile de către alte departamente/servicii ale aceleiași instituții

De asemenea, întrebate despre existența Registrului special privind infracțiunile referite serviciilor de sprijin și protecție, instituțiile abilitate au răspuns că:

Din schema alăturată, reiese că puțin peste jumătate din DGASPC-urile din județe au reușit să creeze acest registrul, restul motivând absența lui fie prin abseța serviciului în sine sau pentru lipsa sesizărilor, iar pentru 11 din acestea nu au fost furnizate datele necesare.

¹⁰ Art. 14, Legea 211/2004: „(1) Asistența juridică gratuită se acordă, la cerere, următoarelor categorii de victime: a) persoanele asupra cărora a fost săvârșită o tentativă la infracțiunile de omor, omor calificat, prevăzute la art. 188 și 189 din Codul penal, o infracțiune de vătămare corporală, prevăzută la art. 194 din Codul penal, o infracțiune intenționată care a avut ca urmare vătămarea corporală a victimei, o infracțiune de viol, agresiune sexuală, act sexual cu un minor, coruperea sexuală a minorilor, prevăzute la art. 218-221 din Codul penal; b) soțul, copiii și persoanele aflate în întreținerea persoanelor decedate prin săvârșirea infracțiunilor de omor, omor calificat, prevăzute la art. 188 și 189 din Codul penal, precum și a infracțiunilor intenționate care au avut ca urmare moartea persoanei.”

Date despre victime

În România, atât serviciile existente, cât și legislația vizează categorii de victime care sunt percepute ca fiind mai vulnerabile, în special copii victime, victime ale violenței în familie și victime ale traficului de persoane. Serviciile de asistență sunt oferite de o serie de instituții de stat, în principal: DGASPC, SPAS, și ANITP, menționate anterior. De asemenea, adeseori ONG-uri oferă servicii specializate victimelor, în completarea sau chiar substituind serviciile oferite de stat, uneori fără a primi sprijin financiar din fonduri publice. Nu există niciun serviciu de stat care să fie axat pe victimele cu dizabilități intelectuale, sau psihosociale.

În urma unei solicitări privind informațiile publice adresată Parchetului de pe Lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, în perioada 01.01.2020 – 01.06.2021 au existat un număr de cauze cu victime cu dizabilități intelectuale/psihosociale, după cum urmează:

Parchetul teritorial/de pe lângă Curtea de Apel	Cauze vizând victime cu dizabilități intelectuale/psihosociale ¹¹
PCA Alba Iulia	62
POCA Pitești	-
POCA Bacău	14
POCA Oradea	12
POCA Suceava	-
POCA Brașov	-
POCA București	26
POCA Cluj	3
POCA Constanța	-
POCA Craiova	64
POCA Galați	-
POCA Iași	-
POCA Târgu Mureș	-
POCA Ploiești	42
POCA Timișoara	-
DIICOT	12

¹¹ Informații extrase din răspunsul PICCJ cu nr. 921/VIII-3/2021 din 30 iulie 2021

Analizând, pe această temă, răspunsurile primite din partea DGASPC-urilor la întrebarea referitoare la numărul de înregistrări efectuate în registrul privind infracțiunile referite serviciilor de sprijin și protecție, precum și tipologia acestora, putem observa că, deși în majoritatea cazurilor se făceau referiri la infracțiuni asupra minorilor, cele în care victime erau adulții cu dizabilități sunt¹² fie de trafic de persoane (1 caz), loviri și alte violențe (16 cazuri), violență domestică sau violență în familie (23 de cazuri), tentativă de viol sau viol în formă consumată (11 cazuri), santaj și înșelaciune (2 cazuri).

(I) Persoana vătămată este vecina inculpaților. Aceasta (constituită și parte civilă) a susținut că a fost indusă în eroare de către inculpați, aceștia spunându-i că urma să încheie un contract de muncă în cadrul unei societăți comerciale administrate de ei. A mai precizat că nu avea cunoștință de faptul că a devenit asociat unic și administrator al societății și nici de procedura insolvenței declanșată împotriva societății.

(II) Cu toate acestea, instanța nu a admis pretențiile părții civile, întrucât din declarațiile sale ulterioare a reieșit că avea cunoștință de preluarea societății. În ciuda afecțiunilor care i-ar fi putut afecta capacitatea de înțelegere la momentul semnării actelor, partea civilă era la acel moment căsătorită cu un absolvent al unei facultăți de drept, care ar fi putut lămuri conținutul lor. Instanța a mai observat că audierea părții civile a decurs fără dificultăți, aceasta fiind coerentă în răspunsurile sale, mai puțin în situațiile în care i-au fost adresate întrebări la care nu a putut furniza o explicație fără o modificare a poziției sale procesuale. – extras dintr-o sentință penală a Curții de Apel București

De asemenea, au fost analizate și 24 de sentințe penale primite din partea judecătoriilor și a tribunalelor, care, în urma căutării în sistemul Ecris al instanțelor din România, au reușit să descopere decizii care fac referire la victimele cu dizabilități intelectuale sau psihosociale. În urma analizei, au reieșit următoarele:

a) Referitor la tipologia infracțiunilor

Notă : în cadrul unei solicitări formulată de CRJ în baza Legii privind liberul acces la informațiile de interes public (solicitată în cadrul altui proiect), Inspectoratul General al Poliției Române (IGPR) a precizat că situațiile statistice întocmite la nivelul Poliției Române **nu conțin date sau informații privind numărul infracțiunilor pentru care a fost reținută circumstanța agravantă prevăzută de art. 77, lit. h) din Codul Penal – a se vedea nota de subsol 7 și nu există posibilitatea de a dezagrega indicatorii pe criterii de discriminare.**

- Infracțiuni contra vieții : tentativă de omor (art. 31 alin. 1 raportat la 188 alin. 1 CP)¹³;
- Infracțiuni săvârșite asupra unui membru de familie : violență în familie (199 alin. 1 CP)¹⁴;

¹² De asemenea, unele răspunsuri primite fac referire la infracțiuni asupra adulților cu dizabilități intelectuale/psihosociale, însă fără a oferi un număr exact în funcție de infracțiunea săvârșită – cităm, spre ex., răspunsul DGASPC Caraș-Severin „ 63 de cazuri - abuz, loviri sau alte violente, vatamare corporala, viol, hartuire sexuala, furt, talharie etc” și DGASPC Ialomița „246 sesizari(verbale si scrise) din care 48 sesizari facute de persoane sau familie, 197 facute de institutii, infracțiunile fiind de abuz sexual, trafic de persoane, abuz fizic, violența familie/domestică, tâlhărie/ furt calificat, neglijare, nerespectarea hotărârii judecatoresti [..]”

¹³ În 2 caz

¹⁴ În 3 caz

- Infracțiuni contra libertății persoanei : lipsire de libertate în mod ilegal (205 alin. 1 și alin 3 lit. b CP)¹⁵;
- Traficul și exploatarea persoanelor vulnerabile : trafic de persoane (art. 13 alin. 1,2 și 3 teza a II-a din Legea nr. 678/2001 rap. la art.12 alin. 2 lit. a din Legea nr. 678/2001)¹⁶;
- Infracțiuni contra libertății și integrității sexuale : agresiune sexuală (219 NCP)¹⁷, viol (218 NCP)¹⁸;
- Infracțiuni ce aduc atingere domiciliului și vieții private : violare de domiciliu (224 alin. 1,2 CP)¹⁹;
- Infracțiuni contra patrimoniului : tâlhărie (211 CP)²⁰, înșelăciune (244 alin. 1, 2 CP)²¹;
- Infracțiuni de fals : fals în înscrisuri sub semnătură privată în formă continuată (322 alin. 1 CP)²², fals în declarații (326 CP)²³;
- Altele: determinarea și folosirea persoanelor cu deficiențe psihofizice în acte cu caracter obscen (art. 10 din Legea nr. 196/2003)²⁴;

Ca urmare a expertizei medico-legale psihiatrice dispuse în cauză, s-a constatat că victima nu avea capacitatea psihică necesară pentru a înțelege conținutul și consecințele acestor acte, astfel că instanța nu le-a dat eficiență (nn – inculpatul invocase retragerea plângerii prealabile depusă de către victimă). Instanța a constatat că a avut loc și un examen psihologic al victimei. În schimb, persoana vătămată a avut capacitatea psihică de a înțelege că a fost victima unei fapte rele. Importantă este și împrejurarea că persoana vătămată nu știe să scrie și să citească și este surdo-mută, exprimându-se cu mare dificultate prin semne care nu corespund limbajului mimico-gestual consacrat, fiind necesară prezența unui interpret.

„Inculpata și victima locuiau în aceeași casă. Până la data comiterii faptei de către inculpată, relațiile acesteia cu nepotul ei au fost marcate de numeroase certuri, inculpata afirmând chiar că își urăște nepotul, întrucât îl consideră vinovat de moartea mamei sale, respectiv sora inculpatei, considerand, totodată, că este și ea îndreptățită la o parte din terenul moștenit de către persoana vătămată CG de la părinții săi. Aceasta nu îi asigură nici minimul necesar de hrana, nu se ocupă nici de îngrijirea ținutei vestimentare a persoanei vătămate care era nevoită să cerșească mila vecinilor pentru a se hrăni, ori chiar, în ciuda handicapului său, să muncească. Pe fondul unor reproșuri făcute de nepotul ei legate de felul în care mătușa sa „cenătuia” un pui sacrificat în acea după – amiază, inculpata, care consumase băuturi alcoolice în cursul acelei zile, având asupra sa cuțitul cu care tranșa pasărea, s-a dus spre el, încercând să îl lovească, fiind lovit în spate de mai multe ori. Raportul de expertiză medico-legala nr.xxxxx/20.07.2016 întocmit de IML lași reținea că victima CG prezenta plaga toraco-

¹⁵ În 1 caz

¹⁶ În 4 caz

¹⁷ În 2 cazuri

¹⁸ În 8 cazuri, dintre care în unul remarcăm reținerea următoarei infracțiuni „viol (218 alin.1 CP) cu aplicarea art.77 alin.1 lit. b, e CP (prin cruzimi sau supunerea victimei la tratamente degradante; profitând de starea de vădită vulnerabilitate a persoanei vătămate),”

¹⁹ În 3 cazuri

²⁰ În 1 caz

²¹ În 1 caz

²² În 1 caz

²³ În 1 caz

²⁴ Precizăm că este o contravenție.

abdominală penetrantă în splină, plaga diafragmatică stânga, hemoperitoneu în cantitate medie, hemotorax stâng în cantitate medie/mare; plăgi tăiate cot drept; plagă taiată antepicior stâng și necesită 25-30 de zile de îngrijiri medicale pentru vindecare; leziunile traumatiche prezentate fiind de natură să pună în primejdie viața victimei” (extras din Sentința penală nr. 123 a Tribunalul Iași)

În opinia noastră, fragmentul citat anterior reflectă o problemă sistemică a actului de justiție care tratează în continuare victimele cu dizabilități numai prin prisma opiniilor medicale psihiatrice. Cu toate acestea, atunci când magistrații beneficiază de formare adecvată, pot să discearnă între adevărata voință a victimei (de a i se face dreptate), și o împăcare (sau orice altă activitate în care victima a fost influențată, fără să i se explice consecințele acțiunilor sale) – astfel, ca în speța anterioară, judecătorii pot decide să nu dea efect retragerii plângerii prealabile.

b) Referitor la tipurile de dizabilități ale victimelor, remarcăm următoarele:

- Dizabilități intelectuale: întârziere mentală ușoară cu elemente autiste; epilepsie cu crize generalizate, scleroza tuberoasă Bourneville²⁵; tulburări de comportament și retard mental ușor, iar capacitatea sa de a-și exprima voința cu privire la întreținerea de raporturi sexuale este diminuată; întârziere mentală; dizabilitate intelectuală, socio-afectivă și de comportament; deficiență funcțională accentuată; handicap mediu, diagnosticată cu epilepsie generală, microencefalie și întârziere mentală; deficiențe de vorbire;
- Dizabilități psihosociale: tulburare de atașament-tip dezinhibat, schizofrenie și epilepsie;
- Altele : deficiențe de vedere (dar cu încadrare de handicap grav); persoană surdo-mută; deficiențe psihofizice certificate medical;

Aceste date au fost extrase din deciziile anterior menționate, pe baza certificatelor de încadrare în grad de handicap puse la dispoziția judecătorului de către părți.

„La data de 1.03.2019, inculpatul DG, după ce a pătruns locuința persoanei vătămate DL atunci când aceasta se afla singură, a întreținut cu aceasta un act sexual oral, profitând de imposibilitatea victimei de a se apăra și de a-și exprima voința, din cauza afecțiunilor medicale de care suferă. Fapta este confirmată de concluziile expertizei genetice judiciare, analiza prelevată de pe organul genital al inculpatului DG punând în evidență un profil genetic complet, mixt, victima și inculpatul regăsindu-se în amestec. Instanța, în baza art. 218 NPC, sub aspectul săvârșirii infracțiunii de viol, condamnă pe inculpatul DG la 8 ani de închisoare.” – extras din Sentința penală nr. 2698/2019 a Judecătoriei Sectorului 5, secția penală

Din datele speței, a reieșit faptul că inculpatul DG – persoană în vârstă, necăsătorită, care locuiește în vecinătatea persoanei vătămate, având studii de doar patru clase, fără loc de muncă sau pensie, principala sa ocupație și sursă de venit fiind colectarea de deșeuri și materiale reciclabile reprezintă un indicator social puternic al tipologiei agresorilor persoanelor cu dizabilități – persoane provenind din medii defavorizate, fără educație și venituri, care și-au construit o relație de încredere față de persoanele cu dizabilități.

²⁵ Aceasta fiind o boală genetică autozomal dominantă cu epilepsie, Pete tegumentare, modificări structurale cerebrale.

c) Referitor la tipologia inculpatului

În aceste cazuri, s-a remarcat că inculpații au fost fie membri de familie ai persoanei vătămate (spe ex. tatăl, fratele sau chiar mătușa victimei care era și asistentul său personal), fie o persoană dintr-un centru pentru persoane adulte cu dizabilități – aceste persoane, prin prisma relației lor de autoritate față de persoana cu dizabilități, au reușit, prin mijloace constrângătoare, să le determine să înfăptuiască ele însele fapte reprobabile (fiind analizat un caz de trafic de persoane), fie să devină victime ale unor infracțiuni sexuale. De asemenea, s-a putut remarca cum, în cazurile în care inculpații nu erau anonimi²⁶, aceștia se încadrau în tipologia agresorului care profită de vulnerabilitatea victimei – fie persoane mult mai în vârstă decât persoanele cu dizabilități, fie persoane cu studii medii sau fără ocupație curentă, fie consumatori cronici de băuturi alcoolice, într-un caz fiind vorba despre o persoană adultă, inculpat, care prezenta „tulburare de personalitate de tip antisocial”. Nu în ultimul rând, câțiva dintre inculpați se aflau în relație de apropiere cu persoanele vătămate, fiind vecinii lor sau lucrând anterior pentru părinții/tutorii victimelor, iar într-un caz, 2 dintre inculpații majori, alături de un minor²⁷. În general, pedepsele aplicate au fost cele de condamnare la executarea pedepsei închisorii (cu limite între 2 ani și 10 ani), alături de aplicarea pedepselor complementare de interdicere a exercitării unor drepturi, iar, doar în 2 din spețele analizate se făcea referire la acordarea despăgubirilor civile sau plata daunelor morale.

„Inculpata, beneficiară a aceluiași centru în care erau internate și persoanele vătămate, este încadrată într-un grad de handicap ușor, ceea ce i-a permis să se impună prin agresivitate verbală și fizică în fața persoanelor vătămate, cu un grad de handicap mai sever. Aceasta era cunoscută pentru autoritatea și agresivitatea cu care îi trata pe colegii și pe angajații centrelor. Astfel, inculpata le-a constrâns sau le-a indus în eroare pe persoanele vătămate să practice prostituția cu clienți găsiți de ea, urmând să își însușească banii. Instanța a constatat că declarațiile uneia dintre persoanele vătămate și ale unei martore, date în faza de urmărire penală, în absența inculpatei și asistată de un psiholog, le-au dat acestora o stare de confort, prin comparație cu declarațiile date în ședință publică, unde acestea au fost vizibil timorate de prezența inculpatei” (extras dintr-o sentință a Tribunalului Sibiu)

Statutul victimelor în legislația penală din România

Articolul 79 din CPP definește **persoana vătămată** ca fiind „Persoana care a suferit o vătămare fizică, materială sau morală prin fapta penală”. Aceasta are statut de subiect procesual principal²⁸ - o victimă poate deveni parte²⁹ în proces dacă alege să exercite acțiunea civilă în cadrul procesului penal, constituindu-se ca parte civilă în proces. Acțiunea civilă³⁰ în procesul penal are ca obiect tragerea la răspundere delictuală a persoanelor responsabile potrivit legii civile pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale.

²⁶ Fiind cazul pentru 6 din cele 24 de decizii analizate.

²⁷ Încadrându-se în circumstanța agravantă de la art. 77 alin. d) CP

²⁸ Astfel cum este definit la **Art. 33 CPP: Subiecții procesuali principali: „(1) Subiecții procesuali principali sunt suspectul și persoana vătămată. (2) Subiecții procesuali principali au aceleași drepturi și obligații ca și părțile, cu excepția celor pe care legea le acordă numai acestora.”**

²⁹ Conform art. 32 CPP: **(1) Părțile sunt subiecții procesuali care exercită sau împotriva cărora se exercită o acțiune judiciară.**

³⁰ Art. 19 CPP

Art. 19: Obiectul și exercitarea acțiunii civile

(2) Acțiunea civilă se exercită de persoana vătămată sau de succesorii acesteia, care se constituie parte civilă împotriva inculpatului și, după caz, a părții responsabile civilmente.

(3) Când persoana vătămată este lipsită de capacitate de exercițiu sau are capacitate de exercițiu restrânsă, acțiunea civilă se exercită în numele acesteia de procuror, în condițiile art. 20 alin. (1) și (2). Reprezentantul legal al persoanei vătămate lipsite de capacitate de exercițiu are dreptul de a exercita acțiunea civilă în numele acesteia.

În doctrina penală s-a afirmat³¹ că persoana vătămată nu mai poate fi considerată subiect activ al acțiunii penale. Potrivit doctrinei, nici sintagmele persoană vătămată și victimă a infracțiunii nu sunt echivalente, cea din urmă, folosită în instrumentele juridice europene în materie, ar fi „doar persoana fizică aflată în poziția de subiect pasiv al infracțiunii”³². Fiind, totodată, și subiect pasiv al conflictului de drept penal care face obiectul procesului penal, este firesc să i se acorde persoanei vătămate dreptul de a participa la desfășurarea acestuia³³. În actuala reglementare, persoana vătămată printr-o faptă penală pentru care acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu poate opta să nu participe în procesul penal, caz în care trebuie să înștiințeze despre aceasta organul judiciar, care, dacă apreciază necesar, o va putea audia în calitate de martor³⁴. În acest sens, în literatura de specialitate³⁵ s-a remarcat că înlăturarea rolului activ al organelor judiciare cu privire la participarea persoanei vătămate la desfășurarea procesului penal, conduce la o lacună legislativă cu privire la momentul-limită de constituire a persoanei vătămate în procesul penal.

În acest sens, o inovație a CPP, în conformitate cu prevederile Directivei, presupune că următoarele categorii de victime sunt vulnerabile : „Sunt prezumate vulnerabile victimele copii, victimele care sunt în relație de dependență față de autorul infracțiunii, victimele terorismului, ale criminalității organizate, ale traficului de persoane, ale violenței în cadrul relațiilor apropiate, ale violenței sexuale sau ale exploatării, victimele infracțiunilor săvârșite din ură și victimele afectate de o infracțiune din cauza prejudcăților sau din motive de discriminare care ar putea avea legătură în special cu caracteristicile lor personale, victimele cu dizabilități, precum și victimele care au suferit un prejudiciu considerabil ca urmare a gravității infracțiunii.”³⁶

Astfel, se pot institui măsuri speciale de protecție pentru aceste categorii de victime, dacă autoritățile judiciare le consideră ca fiind martori amenințați sau vulnerabili³⁷. Alte măsuri de protecție pentru aceste victime pot include audierea de către judecător/poliție/procuror în locuri special amenajate și în prezența unui psiholog sau a unui asistent social al cărui scop este de a preveni riscul de victimizare secundară³⁸. Aceste victime ar trebui să fie audiate a doua oară doar dacă este strict necesar și de către aceeași persoană. Totodată, victimelor vulnerabile li se acordă dreptul de a fi audiate de o persoană de același sex, la cerere.

---

³¹ M. Udriou, *Procedură penală. Partea generală. Noul Cod de procedură penală*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 68.

³² Gh. Mateuț, *Tratat de procedură penală. Partea generală*

³³ V. Dongoroz, S. Kahane, G. Antoniu, C. Bulai, N. Iliescu, R. Stănoiu, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*, Vol. I, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, p. 89.

³⁴ art. 81 alin. (2) CPP

³⁵ I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea generală – În lumina noului Cod de procedură penală*, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 178.

³⁶ Art. 113 (2) CPP

³⁷ Art 113 (1) CPP

³⁸ Art. 11 CPP

În ceea ce privește persoanele cu dizabilități, acestea se confruntă cu un acces mai redus la sistemul de justiție decât cele fără dizabilități atunci când au nevoie să sesizeze o nedreptate sau o încălcare a drepturilor. 40% dintre persoanele cu dizabilități³⁹ știu cum să procedeze sau știu ce drepturi au când doresc să se adreseze sistemului de justiție (față de 54% dintre persoanele fără dizabilități⁴⁰). În particular, în privința accesării mijloacelor și etapelor necesare obținerii unui remediu, un procent mai mic din persoanele cu dizabilități reușesc să parcurgă etapele care țin de depunerea unei plângeri (40% față de 60% dintre persoanele fără dizabilități) și posibilitatea de a face apel (15% față de 29% persoane fără dizabilități).

Posibilitatea limitată a victimelor cu dizabilități de a lua decizii

Un alt aspect important ce trebuie menționat este acela al victimelor cu dizabilități care sunt ocrotite printr-o măsură judecătorească – cu alte cuvinte, sunt puse sub interdicție. Capacitatea juridică este indispensabilă pentru exercitarea drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale și nu trebuie condiționată de deficitul real sau perceput al capacității mentale. Capacitatea juridică este esențială deoarece afectează toate domeniile vieții, inclusiv cel al audierilor victimelor în cadrul procedurilor penale. Orice modalitate de a lipsi persoana cu dizabilități de capacitate juridică prin substituirea deciziei îi încalcă acesteia drepturile fundamentale.

În România, recunoașterea dreptului egal de a decide s-a realizat prin etape succesive : CDPD a fost ratificată prin Legea nr. 221 din 2010, și, în prezent, luarea unei măsuri de punere sub interdicție nu mai este permisă (decizia de neconstituționalitate CCR, iulie 2020). Punerea sub interdicție reprezintă stabilirea unei persoane numită de un judecător care să ia decizii pe baza a ce consideră acesta că este interesul superior al persoanei cu dizabilități, chiar împotriva voinței acesteia din urmă.

Persoanele cu dizabilități puse sub interdicție nu pot sta în nume propriu în proces și sunt reprezentate de tutori. Legislația în materie penală din România prevede:

Art. 289: Plângerea

(1) Plângerea este încunoștințarea făcută de o persoană fizică sau juridică, referitoare la o vătămare ce i s-a cauzat prin infracțiune. [...]

(8) Pentru **persoana lipsită de capacitatea de exercițiu, plângerea se face de reprezentantul său legal.** [...] În cazul în care **făptuitorul** este persoana care reprezintă legal sau încuviințează actele persoanei vătămate, sesizarea organelor de urmărire penală se face **din oficiu.**

Art. 295: Plângerea prealabilă

(1) Punerea în mișcare a acțiunii penale se face numai la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede că este necesară o astfel de plângere.

Art. 296: Termenul de introducere a plângerii prelabile
(2) Când persoana vătămată este un minor sau un **incapabil**, termenul de 3 luni curge de la data când **persoana îndreptățită a reclama a aflat despre săvârșirea faptei.**

(3) În cazul în care plângerea prealabilă este formulată **împotriva reprezentantului legal al acestora**, termenul menționat **curge de la data numirii unui alt reprezentant legal.**

³⁹ Conform Diagnozei privind situația persoanelor cu dizabilități publicată de ANDPDCA în 2020

⁴⁰ Ancheta națională desfășurată de Banca Mondială, citată în Diagnoză.

Astfel, cu toate că legea procesual penală oferă unele garanții (posibilitatea procurorilor de a se sesiza din oficiu) privind accesul la justiție al persoanelor aflate într-o situație de dependență față de rolul activ al gardianilor lor, de cele mai multe ori, persoanele chemate să le protejeze (angajați ai centrelor rezidențiale, directori ai instituțiilor statului furnizori de servicii sociale) devin persoanele împotriva cărora ar trebui să se îndrepte acțiunea penală. Persoanele cu dizabilități din centrele rezidențiale sunt cele mai expuse violenței și abuzului, iar acestea se confruntă cu bariere suplimentare în accesarea sistemului de justiție⁴¹. Cel mai adesea, lipsa mecanismelor de plângere, izolarea față de comunitate, lipsa mijloacelor de comunicare și atitudinea discriminatorie a angajaților, determină ca numărul sesizărilor depuse să fie foarte redus, raportat la numărul real al abuzurilor.

---

⁴¹ Spre ex., cazul sesizat de CRJ organelor abilitate referitor la o tânără cu dizabilități instituționalizată, aflată într-o suferință inumană, și căreia i se refuză sistematic tratamentul medical și îngrijirile necesare recuperării. Mai multe detalii: <https://bit.ly/3spZZuj>

Capitolul 2 - Informarea victimelor cu dizabilități

Articolul 16

Nimeni nu poate fi supus exploatării, violenței și abuzului.

- 1 Statele părți vor lua toate măsurile legislative, administrative, sociale, educaționale și alte măsuri adecvate pentru a proteja persoanele cu dizabilități, atât în familie, cât și în afara acesteia, împotriva tuturor formelor de exploatare, violență și abuz, inclusiv împotriva celor pe criterii de sex.
- 2 Statele părți vor lua, de asemenea, toate măsurile adecvate pentru a preveni orice formă de exploatare, violență și abuz prin asigurarea, printre altele, a unor forme adecvate de asistență și sprijin pentru persoanele cu dizabilități, pentru familiile și îngrijitorii lor, în funcție de sex și vârstă, inclusiv prin furnizarea de informații și educație despre modul în care se pot evita, recunoaște și raporta cazurile de exploatare, violență și abuz. Statele părți se vor asigura că serviciile de protecție răspund problemelor de vârstă, sex și dizabilități.

Articolul 4 din Directiva Victimelor privind dreptul victimei de a primi informații de la primul contact cu o autoritate competentă, precum și Articolul 6, dreptul de a primi informații despre propria cauză sunt transpuse în mare parte în legislația națională, în CPP și Legea nr. 211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea informării, sprijinirii și protecției victimelor infracțiunilor. Cu toate acestea, există încă multe aspecte legate de asigurarea acestor drepturi în practică, detaliate în cele ce urmează.

Concret, Legea 211/2004 indică faptul că organele judiciare sunt obligate să informeze victimele despre:

- servicii de asistență a victimelor, inclusiv informații despre asistența medicală, cazare, consiliere psihologică, în funcție de nevoile acestora;
- autoritatea judiciară unde pot depune o plângere penală;
- unde și cum să acceseze asistența juridică;
- drepturile lor în cursul procedurilor penale;
- condițiile pentru a fi incluse în programul de protecție a martorilor;
- cum se pot obține compensații financiare de la stat;
- dreptul de a fi informat dacă agresorul, în cazul în care acesta a fost privat în mod legal de libertate, este eliberat;
- dreptul la un mediator; și
- datele de contact ale autorității judiciare responsabile cu furnizarea de informații victimelor în cazul în care decid să depună o plângere⁴².

Aceeași lege prevede că informațiile menționate mai sus trebuie să fie furnizate de primul organ judiciar cu care victima are contact – de obicei poliția, așa cum este indicat de practică – dar și că informațiile trebuie furnizate într-o limbă pe care victima o înțelege. Dreptul victimei de a fi informată este inclus în CPP în Articolul 81 - Drepturile persoanei vătămate și Articolul 111 – Modul de audiere a persoanei vătămate. Mai precis, victimele au dreptul de a fi informate cu privire la

⁴² Dispozițiile se regăsesc în Art. 4, Legea 211/2004: „(1) Organele judiciare au obligația de a încunoștința victimele infracțiunilor cu privire la: a) tipul de sprijin pe care victimele îl pot primi și din partea cui, inclusiv, în cazul în care este relevant, informații de bază privind accesul la asistență medicală, orice tip de asistență specializată, inclusiv asistență psihologică și cazare alternativă; [...]”

drepturile lor și la stadiul procedurilor, dreptul de a consulta dosarul, dreptul de a fi audiate, dreptul la un interpret atunci când nu înțeleg sau comunică bine în limba română, dreptul de a apela la un mediator, de a prezenta probe, a ridica excepții și de a pune concluzii, precum și dreptul de a fi informat despre desfășurarea procedurii și de a formula o plângere prealabilă⁴³.

Considerentul 21 din Directiva Victimelor încurajează autoritățile competente să utilizeze un limbaj simplu și accesibil atunci când furnizează informații victimelor, precum și o varietate de mijloace media, pentru a se asigura că victimele înțeleg într-adevăr ceea ce li se comunică. De asemenea, informarea trebuie să țină cont de „vârsta, maturitatea, capacitățile intelectuale și emoționale, instruirea și orice deficiență mentală sau fizică” a victimei, dar și de „dificultățile de înțelegere sau de comunicare ce se pot datora oricărui tip de dizabilitate, precum deficiențele de auz sau de vorbire”⁴⁴. Deși există prevederi referitoare la interpreți pentru victimele care cu cunosc limba română, precum și interpreți pentru limbajul mimico-gestual⁴⁵, nici Legea 211/2004, nici CPP nu fac referire explicită la obligația autorităților de a adapta limbajul și informațiile transmise capacității de înțelegere a victimei. Acest fapt este dublat de lipsa reglementărilor și procedurilor interne pentru a se asigura că victimele înțeleg pe deplin informațiile pe care le primesc.

În practică, cercetarea a relevat că principala modalitate prin care se victimele sunt informate despre existența serviciilor specializate este prin contactarea ONG-urilor sau a serviciilor de sprijin private fie prin intermediul ANES⁴⁶, fie pe rețelele sociale, fie în urma audierii unor spoturi radio sau, în unele cazuri, persoanele apelează din nou la serviciile asociațiilor care le-au sprijinit în trecut.

"Cel mai dificil lucru îl reprezintă demersurile de convingere (nn – a victimelor) să depună plângere, mai ales când există impedimente psihice, în acele cazuri ele având nevoie de mult mai multe îndrumări, sfaturi [...]” – extras din interviul R/SC/1

Există un compartiment în cadrul centrului care este destinat numai asistenței agresorilor. Instanța poate obliga agresorul la ședințe de consiliere psihologică sau socială, recomandând un număr minim de ședințe. Agresorul va trebui să depună la instanță sau la alte organe judiciare o adeverință care atestă participarea la ședințe de consiliere. Din nefericire, nu există o sancțiune pentru

⁴³ Art. 81, CPP – Drepturile persoanei vătămate: „În cadrul procesului penal, persoana vătămată are următoarele drepturi: a) dreptul de a fi informată cu privire la drepturile sale; b) dreptul de a propune administrarea de probe de către organele judiciare, de a ridica excepții și de a pune concluzii; c) dreptul de a formula orice alte cereri ce țin de soluționarea laturii penale a cauzei; d) dreptul de a fi informată, într-un termen rezonabil, cu privire la stadiul urmăririi penale, la cererea sa expresă, cu condiția de a indica o adresă pe teritoriul României, o adresă de poștă electronică sau mesagerie electronică, la care aceste informații să îi fie comunicate; e) dreptul de a consulta dosarul, în condițiile legii; f) dreptul de a fi ascultată; g) dreptul de a adresa întrebări inculpatului, martorilor și experților; g¹) dreptul de a beneficia în mod gratuit de un interpret atunci când nu înțelege, nu se exprimă bine sau nu poate comunica în limba română. În cazurile urgente se pot folosi mijloace tehnice de comunicare, dacă se apreciază că acest lucru este necesar și că nu împiedică exercitarea drepturilor persoanei vătămate; g²) dreptul de a se comunica traducerea într-o limbă pe care o înțelege a oricărei soluții de netrimiteri în judecată, atunci când nu înțelege limba română; h) dreptul de a fi asistată de avocat sau reprezentată; i) dreptul de a apela la un mediator, în cazurile permise de lege; j) alte drepturi prevăzute de lege.” Art. 111, CPP – Modul de audiere a persoanei vătămate: „(2) Persoanei vătămate i se aduc la cunoștință următoarele drepturi și obligații: a) dreptul de a fi asistată de avocat, iar în cazurile de asistență obligatorie, dreptul de a i se desemna un avocat din oficiu; b) dreptul de a apela la un mediator în cazurile permise de lege; c) dreptul de a propune administrarea de probe, de a ridica excepții și de a pune concluzii, în condițiile prevăzute de lege; d) dreptul de a fi încunostințată cu privire la desfășurarea procedurii, dreptul de a formula plângere prealabilă, precum și dreptul de a se constitui parte civilă; e) obligația de a se prezenta la chemările organelor judiciare; f) obligația de a comunica orice schimbare de adresă;”.

⁴⁴ Considerent 21, Directiva 29/2012/UE.

⁴⁵ Respondentul 1 a confirmat faptul că interpreții pentru limbajul mimico-gestual sunt într-adevăr puși la dispoziția victimelor în instanță, cel puțin în anumite părți ale țării.

⁴⁶ Agenției Naționale pentru Egalitate de Șanse

nerespectarea numărului minim de ședințe, însă se poate emite o adeverință care să ateste numărul de ședințe la care agresorul a participat efectiv, iar această adeverință este un document opozabil terților, fiind dublat și de o documentație internă, eraborată de centru, care nu i se pune la dispoziție.

În cadrul unui interviu cu o doamnă asistent social din cadrul unui ONG, care se ocupă cu consilierea psiho-juridică a persoanelor vătămate ce nu se pot apăra singure, înainte ca acestea să ia primul contact cu autoritățile judiciare, aceasta a subliniat necesitatea întocmirii unui „plan de servicii elaborat, încă de la primul contact cu victima, pentru a o putea redirecționa către alte centre sau specialiști, în funcție de caz⁴⁷”. Profilul persoanelor care apelează la serviciile asociației este divers - aceasta este contactată fie de victime ale violenței domestice, sau provenind din medii abuzive, persoane exclusiv majore și care deseori prezintă cerințe de adaptări procedurale rezonabile.

Principalele informații furnizate în cadrul asociației către persoanele cu dizabilități care sunt victime ale infracțiunilor fac referire la ordinele de protecție și cum pot fi ele obținute, despre consecințele faptelor agresorilor lor, cum se poate realiza prevenția apariției altor cazuri de abuzuri. De asemenea, sunt explicate detalii despre sesizarea faptelor către poliție sau care este secția la care s-ar putea adresa, despre etapele procesului, sau i se răspunde victimei la orice alte întrebări ar avea, pentru a putea fi informată și pentru a putea utiliza aceste date în sprijinul ei, la nevoie.

În cadrul unui alt interviu, realizat alături de reprezentanți ai unui Centru de prevenire și combaterea violenței domestice Informațiile sunt detaliate la a doua întrevvedere. În cadrul evaluării complexe, victima este îndrumată spre servicii de asistență în funcție de nevoile sale specifice. Ulterior începe consilierea, când directorul serviciului emite o dispoziție de acordare pe o perioadă determinată, se încheie un contract și se face un plan. Ședințele de consiliere se desfășoară de obicei săptămânal, dar în practică se poate întâmpla ca victima să contacteze telefonic centrul între ședințe sau ședințele să aibă loc la două săptămâni. Pe perioada stării de urgență și a stării de alertă ședințele s-au desfășurat și telefonic. Victimele sunt informate cu privire la necesitatea de a respecta procedura și termenele. Una dintre reprezentantele centrului remarcă dificultatea de a obține probe în această procedură și lipsa unei atitudini proactive din partea poliției privind aplicarea chestionarului de risc în vederea emiterii ordinului de protecție provizoriu.

De asemenea, ca o măsură suplimentară de protecție a victimelor, este elaborat și un un plan de siguranță care este transmis și explicat în scris și verbal victimei încă de la prima întrevvedere. Acest plan cuprinde măsuri de siguranță: apelul la 112, încuierea ușilor, existența unei alte persoane care să cunoască situația victimei, existența unor martori la discuțiile dintre victimă și agresor. Planurile diferă după cum victima locuiește sau nu cu agresorul.

Întrebate cum decurge în general o astfel de întrevvedere, dna. consilier juridic din cadrul centrului afirmă că:

- Prima dată când se adresează persoana care spune că este victimă, se programează o întrevvedere la sediul centrului, deoarece nu au serviciu de urgență.
- Dacă victima nu poate sau angajații centrului nu mai reușesc să o contacteze, se deplasează ei pentru evaluare inițială.
- Evaluarea inițială se face în echipă (psiholog, asistent social sau inspector de specialitate și consilier juridic).

---

⁴⁷ Extras din interviul R/SC/1

- Se oferă informațiile generale (toate serviciile naționale pentru victimele violenței domestice), iar dacă victima dă informații despre o potențială discriminare, ei informează despre CNCD și numărul de contact.
- Dacă există riscul de a solicita ajutor noaptea (când centrul nu are program pentru că nu are serviciu de urgență), victimele primesc numărul unic de urgență pentru victimele violenței domestice în format scris și verbal.
- Persoana este încurajată să pună întrebări. Dacă are dificultăți de înțelegere, se folosesc de anumite materiale, inclusiv de ghidul elaborat de CRJ – accesibil <https://bit.ly/3GFyWyN> , și intră în contact cu o persoană de suport, cu acordul victimei, care să însoțească victima și căreia să îi explice situația, având grijă ca persoana de suport să nu fie și în favoarea abuzatorului.
- Informațiile sunt furnizate în format scris și verbal

Pentru a putea oferi servicii cât mai adaptate nevoilor victime, instituția își elaborează propriile documente, fiind consultate surse de la alte instituții de profil, de la societatea civilă sau chiar și din străinătate. În ceea ce privește rolul probator al evaluării inițiale, aceasta nu este decât un document intern, care nu părăsește centrul – sigurul mod în care poate avea cineva acces la el este dacă instanța îl solicită în scris, oficial. Cu toate acestea, documentul nu poate fi transmis decât cu informarea victimei. În teorie, evaluarea inițială nu este pusă la dispoziția victimei, fiind un document intern, însă în practică, dacă există un organ judiciar care solicită în mod expres punerea la dispoziție a întregului dosar existent în cadrul asistenței pe care o instituție publică a acordat-o victimei, documentele respective vor fi puse la dispoziția organelor judiciare, dar nu și părților în proces (nn. adică la dispoziția inculpatului-agresor).

La fel de interesante au fost și informațiile descoperite în cadrul interviului⁴⁸ cu o doamnă psiholog din cadrul Agenției Naționale Împotriva Traficului de Persoane, centrul Regional București, ce are ca atribuții asistența, protecția și monitorizarea victimelor traficului de persoane, câteva atribuții de prevenire (organizare de activități de prevenire în școli sau centre din cadrul DGASPC-urilor), atribuții de coordonare în procesul penal a victimelor traficului de persoane (participarea la audiere alături de victime, informarea acestora cu privire la drepturile pe care le au în calitate de victime ale traficului de persoane, informarea cu privire la drepturile de asistență pe care le au, referirea victimelor pentru asistență în cazul în care acestea vor să opteze pentru aceste drepturi).

Experiența sa cu victimele cu dizabilități ale infracțiunilor este destul de vastă – a contribuit la determinarea nevoilor de asistență imediată ale victimelor spre a le referi către instituții sau entități private care acordă asistență, de a asigura sprijin emotional și psihologic pe parcursul procedurilor penale, de a coordona și monitoriza ulterior victimele. În particular, relaționarea cu victimele cu dizabilități este mai dificilă (în special comunicare cu acestea), însă autoritățile încearcă să se adapteze nevoilor acestora.

Întrebată despre desfășurarea etapelor din cadrul procesului penal atunci când este vorba de o victimă a traficului de persoane, dna. psiholog afirmă că, înainte de începerea audierii, are discuții cu victimele cu scopul de a le cunoaște și a le informa despre activitatea pe care o desfășoară la Agenție. Victimele primesc un proces-verbal în care sunt stipulate drepturile pe care le au în calitate de victimă a traficului de persoane, potrivit Legii 678/2001 și Legii 211/2004. În cazul în care victimele sunt de acord și optează pentru asistență, semnează procesul-verbal.

---

⁴⁸ Informații extrase din interviul R/P/1

Principalele drepturi cu privire la care sunt informate victimele sunt cele prevăzute în Legea 211/2004 și în Legea 678/2001: dreptul la asistență juridică, dreptul de a se constitui parte într-un proces penal, drepturile pe care le au în cadrul procesului penal, drepturile de asistență (de a primi asistență și adăpost pe o perioadă determinată, dreptul la reflecție și recuperare pe o perioadă de 90 de zile, dreptul de a primi recuperare și asistență psihologică, dreptul de a primi asistență medicală, dreptul de a se reintegra social și a ocupa un loc de muncă cu prioritate față de celelalte persoane, dreptul de a fi asistate de un avocat pe parcursul procesului penal, de a primi asistență juridică nu doar de la un avocat din oficiu, ci și de la instituțiile cu care ANITP colaborează, de obicei ONG-uri unde lucrează avocați. Cu toate că victimele sunt informate cu privire la posibilitatea lor de a depune declarație împotriva traficantului, unele dintre victime nu au dorit să facă acest lucru din pricina unei dependențe psiho-emoționale față de traficant.

Capitolul 3 - Comunicarea cu victimele cu dizabilități

În ceea ce privește colaborarea organizațiilor neguvernamentale cu autoritățile, cea mai dificilă este, dedeparte, cea cu poliția:

„Cooperarea (nn. – cu poliția) este deseori defectuoasă, polițiștii subestimând situațiile în care se află victimele și refuză să le ajute din cauza anumitor detalii minore (precum faptul că victima nu aparține de acea secție) sau alte justificări (spre ex., faptul că victima nu a mai fost agresată fizic în ultima perioadă, aceștia asimilând violența domestică doar cu forma violenței fizice).”

În opinia respondentului⁴⁹, asistent social, victimele cu dizabilități ar trebui însoțite și ajutate la redactarea și depunerea plângerii în fața polițiștilor, cât și în etapele ulterioare, în fața instanței sau a altor autorități.

Colectarea datelor de la victime este un alt aspect important în sprijinirea lor – pentru a putea realiza o comunicare cât mai adecvată cu acestea, este important ca ele să furnizeze informații detaliate despre agresorii lor, despre copii, dar și despre contextul în care se află și relația lor cu agresorul – astfel, asistentul social sau psihologul care le interviează își va creiona o imagine de ansamblu asupra circumstanțelor faptei. Informațiile trebuie și rămân confidențiale, și față de poliție, și față de instanța, putând fi obținute numai cu mandat de la persoana vătămată. În cazul în care este posibil, sunt adunate și alte probe, relevante pentru investigație.

De la declanșarea stării de criză pandemice, comunicarea cu victimele infracțiunilor a trebui să se adapteze, astfel, o bună perioadă de timp mutându-se în mediul online. De asemenea, unele asociații oferă și consultații telefonice, prin intermediul liniilor de urgență TelVerde. Însă, în cazurile în care nu putea fi asigurată confidențialitatea relației psihologului/ asistentului social cu victima (spre ex., din cauza conviețuirii cu agresorul în aceeași casă pe perioada stării de urgență), orgnizațiile neguvernamentale încercau să intermedieze întâlnirea cu victima fizic. Pe lângă acest ajutor, de consiliere, anumite organizații⁵⁰ încearcă să ajute victimele cu haine sau alimente, atunci când este nevoie și este și posibil. Totodată, există o colaborare continuă cu centre care oferă adăpost victimelor violenței domestice și copiilor lor.

Întrebată ce consideră că ar putea fi îmbunătățit la cadrul actual existent pentru victimele cu dizabilități, dna. asistent social afirmă că:

”Este importantă existența grupurilor de suport pentru victime, a grupurilor de rețea în care victimele își pot împărtăși experiențele între ele, dar și existența unor programe diferite de training și de consiliere pentru specialiștii care interacționează cu ele”

În cadrul unui alt interviu⁵¹, cu două reprezentante a unui Centru de prevenire și combaterea violenței domestice ce aparține de un DGASPC din capitală, acestea au afirmat că, în interacțiunile cu reprezentanții organelor de cercetare penală, au fost „plăcut surprinse de faptul că nu am constatat cazuri efective de discriminare directă, cum este prevăzu, de altfel,

⁴⁹ Extras din interviul R/SC/1

⁵⁰ Extras din interviul oferit de către un reprezentant al Asociației ANAIS

⁵¹ Extras din interviul R/SC/2

și prin legea privind combaterea violenței domestice⁵²”. Astfel, la primul contact cu victima, au obligația de a o informa cu privire la drepturile sale (spre ex., asistență multidisciplinară, asistență juridică directă în fața organelor judiciare, asistență socială și psihologică). Victimele primesc datele de contact non-stop ale centrului și informații particularizate în funcție de situația acesteia (de exemplu, în cazul violenței domestice, victima are dreptul să ceară poliției emiterea unui ordin de protecție). Deși își doresc să prevină retraumatizarea victimei prin audieri repetate, recunosc că într-o instituție publică acest lucru nu este întotdeauna posibil din cauza lipsei camerelor speciale sau a înregistrărilor video.

În ceea ce privește nevoile victimelor cu dizabilități, dna. asistent social afirmă că:

„În ceea ce privește practica judiciară potrivit căreia, atunci când se emite sau se prelungește un ordin de protecție provizoriu doar față de mamă, care este reprezentantul legal al copiilor minori, însă ordinul nu impune și interdicția tatălui de a îi vedea pe aceștia, astfel că, în realitate, el poate lua contact cu victima foarte ușor [..]”

Cu toate că formulare de evaluare pentru victimele infracțiunilor sunt publice, pe site-ul instituției (conform procedurii de lucru a centrului), acest lucru poate genera anumite situații conflictuale în special între cei ce acordă serviciile de consiliere și evaluare psihologică, deoarece acești specialiști consideră că „dacă tu (nn – persoana cu dizabilități) vezi aspectele urmărite în evaluare, s-ar putea să vieceze răspunsul, să dai un răspuns la care se așteaptă, mai ales că poziția e un pic ingrătă, e o instituție a statului în care n-ai încredere, care știi că are dreptul de a-ți lua copilul⁵³”.

În relația cu victima, reprezentanții centrului încearcă să îi inspire empatie și încredere, astfel încât aceasta să fie sinceră și să nu îi evite pe consilieri, iar consilierea să ofere un „ghidaj din umbră și să fii de un real folos proactiv, nu să fii o doamnă care o ceartă și o monitorizează dacă plânge des după un soț bătăuș sau nu.” Monitorizarea nu este folosită în vederea decăderii din drepturile părintești, acesta nefiind rolul centrului. Etapele sunt făcute în conformitate cu HG 49 pentru managementul de caz în servicii sociale. Una dintre reprezentantele centrului observă că denumirile folosite, de tipul „monitorizare”, „evaluare”, „anchetă”, contribuie la pierderea respectului de sine a victimei (și, considerăm noi, că lista ar putea fi îmbogățită cu termenii referitori la „evaluările individuale”), acesta fiind și un motiv pentru care este de părere că aceste documente interne nu ar trebui să fie opozabile acesteia.

Una dintre reprezentantele centrului consideră că incidența violenței domestice este greu de estimat, iar cum centrul oferă consiliere la cerere, este necesară și deschiderea persoanelor pentru a recunoaște că sunt victime ale violenței domestice și pentru a cere ajutor. Victimele intră în contact cu centrul în urma îndrumării verbale de către poliție, prin pliante informative, prin transmiterea cazului de către serviciul de protecție a copilului sau prin ONG-uri partenere.

⁵² Legea nr. 217/2003

⁵³ Menționăm cu, printre atribuțiile DGASPC, se regăsește și aceea ca, la Art. 39 din Legea 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului „(1) Serviciul public de asistență socială va lua toate măsurile necesare pentru depistarea precoce a situațiilor de risc care pot determina separarea copilului de părinții săi, precum și pentru prevenirea comportamentelor abuzive ale părinților și a violenței în familie.(2)Orice separare a copilului de părinții săi, precum și orice limitare a exercițiului drepturilor părintești trebuie să fie precedate de acordarea sistematică a serviciilor și prestațiilor prevăzute de lege, cu accent deosebit pe informarea corespunzătoare a părinților, consilierea acestora, terapie sau mediere, acordate în baza unui plan de servicii.”

Consilierii juridici nu au un mandat astfel încât să se suprapună activităților unui avocat din oficiu legate de asistența judiciară gratuită. Astfel, una dintre reprezentantele centrului salută modificarea adusă legii speciale în materia violenței domestice care impune obligativitatea asistenței juridice asigurate printr-un apărător din oficiu atât pentru agresor, cât și pentru victimă. Asistența juridică oferită de centru este la nivel administrativ și angajații centrului pot însoți victima, în calitate de reprezentanți ai instituției, atunci când se desfășoară o anumită procedură.

Instituția este obligată să asigure formarea continuă a angajaților, însă aceasta se face de manieră generală. Una dintre reprezentante consideră că ar fi utile anumite traininguri, la care să participe toți actorii implicați în procedură, dar cealaltă reprezentantă este de părere că interesul pentru astfel de formări elaborate este scăzut, deoarece ar afecta continuitatea prezenței profesioniștilor în lucrul cu victimele. Aceasta a mai remarcat că la traininguri anterioare organizate de CRJ au lipsit factorii de decizie din partea unor instituții, care în unele cazuri nu au suficientă deschidere din cauza lipsei fondurilor și a lipsei sensibilizării. Din acest motiv, una dintre reprezentante a apreciat că ONG-urile pot avea o flexibilitate mai mare și posibilitatea de a aduce împreună toate instituțiile implicate.

Una dintre reprezentantele centrului subliniază faptul că serviciile nu sunt adaptate persoanelor cu dizabilități, că specializarea pe un anumit tip de consiliere nu este solicitată, dând ca exemplu lipsa unor interpreți pentru limbajul mimico-gestual. Un alt exemplu ar fi o potențială dificultate de comunicare cu o persoană surdo-mută, iar una dintre reprezentantele centrului a considerat că ar fi util un dispozitiv (tabletă) care să faciliteze comunicarea.

În ceea ce privește comunicarea, din cadrul interviului cu psihologul ANITP a reieșit că aceasta are loc, în general, oral, în cadrul unor discuții cu ACN (persoana intervievată) înainte de începerea audierii. Vorbind cu victimele, ACN încearcă să afle mai multe despre istoricul de trafic al victimelor pentru a-și da seama care sunt „momentele de asistență de la momentul prezent” și unde le poate referi mai departe pentru asistență. ANITP se ocupă în principal cu referirea victimelor pentru asistență. Asistența este asigurată de instituții publice sau de organizații non-guvernamentale, întrucât acestea au profesioniști care pot acorda serviciile respective. Conform Legii 211/2004, reprezentanții ANITP sunt obligați să participe la audiere împreună cu victima. De asemenea, participă și la suplimentele de audiere în cazul în care victimele sunt rechemate la audiere sau procurorul consideră că anumite aspecte trebuie lămurite. Scopul participării reprezentanților ANITP este asigurarea confortului emoțional al victimelor pe parcursul audierii, întrucât există riscul retraumatizării victimelor.

Ca o măsură suplimentară, aceasta menține, în general, legătura telefonic cu victima și după etapa audierii, mai ales în cazul în care victima nu este hotărâtă la momentul audierii dacă să opteze pentru servicii de asistență sau pentru care servicii de asistență să opteze. De obicei, după ce victima este referită pentru asistență, nu mai intră în contact cu aceasta, întrucât se consideră că monitorizarea se realizează intrând în contact cu instituția care oferă asistență și solicitând periodic rapoarte de monitorizare. Totuși, au fost situații în care a contactat victimele ulterior, mai des și pentru o perioadă mai îndelungată („un an, un an jumate și așa mai departe”), deoarece se aflau în situații de viață incerte (schimbarea adresei, creșterea copiilor, găsirea unui loc de muncă). Pe perioada pandemiei, interacțiunile cu victimele traficului de persoane au avut loc mai des telefonic, dar audierile au rămas față în față.

În cazul victimelor cu dizabilități, profesioniștii care le-au intervievat dificultăți legate de comunicare. Întrucât victimele cu dizabilități psiho-intelectuale „nu au repere foarte bune spațio-temporale”, autoritățile au dificultăți de a înțelege în timpul audierii când a început episodul de exploatare, pe ce perioadă s-a desfășurat sau în ce locuri. Mai menționează că au fost situații în care i-a fost dificil să „stabilească cu victima sau să înțeleagă de la ea cum se situează în ceea ce privește poziția sau statutul de victimă a traficului de persoane, de cele mai multe ori ele [victimele] având o vârstă emoțională mai timpurie decât cea biologică sau având un istoric de traumă psihologică chiar anterior episodului de exploatare”. Din pricina acestor vulnerabilități mai pronunțate, victimele cu dizabilități intră mai ușor într-o relație de dependență față de traficant.

”În timpul procesului penal, în cazul în care sunt victime cu nevoi speciale de asistență sau situații de trafic mai complicate, se realizează evaluarea riscurilor în ceea ce privește retrafficarea sau integritatea fizică a victimei. În acest caz, se poate acorda și protecție fizică victimei ca măsură suplimentară (însoțirea victimei de către o echipă de jandarmi). De asemenea, victimele au posibilitatea să se constituie martor protejat în cazul în care nu doresc să participe la proces ca persoană vătămată.”

În urma audierii sau în urma primului contact cu victima, realizează o evaluare a nevoilor inițiale de asistență. În cazul în care sesizează indicii ale unei tulburări sau psihopatologii, contactează unul dintre ONG-urile cu care colaborează, la care lucrează și psihologi care realizează alte evaluări psihologice, ori unul dintre spitalele din București pentru evaluare psihiatrică. Evaluarea efectuată în cadrul ANITP are rolul de a determina nevoile de asistență imediată ale victimelor. Menționează că în unele cazuri procurorii au cerut o evaluare mai amănunțită. În opinia noastră, această practică poate conduce la reabordarea unei viziuni medicale a dizabilității, în pofida unei mai bune identificări a sprijinului și adaptărilor procedurale necesare persoanelor cu dizabilități intelectuale sau psihosociale.

Întrebată despre situațiile în care victimele cu dizabilități sunt discriminate de către autorități, a răspuns următoarele: „Da, audierile sunt îngreunate uneori, într-adevăr, din cauză că este dificil să se comunice mai fluent cu aceste victime care au dizabilități, dar nu aș spune totuși că ofițerii de caz sau procurorii nu au înțelegere față de victimele traficului de persoane care au dizabilități, dimpotrivă, la audierile la care am participat eu am observat chiar că reușesc și depun eforturi pentru a-și antrena mai bine răbdarea și se bazează mai mult pe sprijinul nostru, celor care suntem psihologi sau care asistăm victima, pentru a-i ajuta să înțeleagă anumite aspecte, adică mai fac pauze pe parcursul audierii, ne mai pun și nouă întrebări sau recurg la ajutorul nostru pentru a mai discuta cu victima pentru a încerca să lămurim anumite aspecte. Decurg, într-adevăr, un pic mai greu audierile, dar nu aș spune că [indescifrabil] discriminare față de victimă”. Nu au întâlnit până în prezent situații în care să fie necesar un interpret. Din experiența ei în cadrul ANITP (din decembrie 2019), nu au fost foarte multe victime cu dizabilități psiho-intelectuale, cu atât mai puțin victime cu dizabilități fizice.

Victimele cu care judecătorul intră în contact sunt, în general, persoane cu dizabilități psihice, victime ale agresiunilor sexuale (în proporție de 99%), care, în urma incidentelor, sunt plasate în centrele din subordinea DGASPC. Numărul cazurilor cu persoane majore cu dizabilități psihice sau fizice este limitat, majoritatea victimelor făcând parte din categoria minorilor. Judecătorul

povestește despre o victimă majoră cu dizabilități atât fizice cât și psihice atât de grave încât judecătorul nu a putut vorbi cu aceasta. Însă, în etapa urmăririi penale, victima a participat la un interviu cu un psiholog special de la DGASPC, care comunica cu aceasta prin semne, semne ulterior explicate în dosar pentru înțelegerea judecătorului. Comunicarea a fost adaptată în funcție de condițiile victimei, astfel fiind folosite anumite gesturi și sunete de către psiholog pentru a putea acomoda victima și a intervieva-o. La interviurile respective participă victimele, părinții/tutorii lor (dacă e cazul, spre exemplu sunt tineri adulți sau puși sub interdicție judecătorească/ se aflau instituționalizate într-un centru al DGASPC), psihologul, avocații, procurorul și judecătorul. Acestea au loc într-o cameră a instanței, fiind creat un spațiu sigur în care obiectivul principal este discutarea despre incidentele petrecute, fără a retraumatiza victima. De aceea, înainte de această preîntâlnire, judecătorul ia legătura cu psihologul centrului din care provine victima, pentru a vedea în ce măsură și cum se poate vorbi cu minorul respectiv. Judecătorului nu a primit niciun fel de pregătire în comunicarea cu victimele de acest fel, bazându-și abordarea pe experiența avută cu alte victime. În cazurile mai rare în care victima avea nevoie de interpretare, instanța solicita un profesionist. Astfel de interpreți provin de la asociații diferite, dar aceștia trebuie autorizați de către Ministerul Justiției pentru a putea participa la proces. Pe parcursul procesului, aceștia traduc din română în limbajul mimico-gestual și viceversa, pentru ca victima să se poată exprima în sala de judecată. Judecătorul subliniază că procedura penală nu face diferența între persoanele cu dizabilități și cele fără, punând toate persoanele pe picior de egalitate, iar lipsa legislației pentru persoanele cu dizabilități este justificată de rigurozitatea procesului penal. Judecătorul recunoaște, însă, că persoanele de acest fel necesită o atenție specială, mai ales când vine vorba de comunicarea cu acestea, care trebuie să implice o sensibilitate diferită. Tratamentul legii, trebuie, cu toate acestea, să fie egal pentru toate persoanele.

Capitolul 4 – Recomandări

Accesul efectiv al persoanelor cu dizabilități la justiție este adeseori îngreunat de o serie de bariere. Sistemul de justiție este de multe ori dificil de parcurs pentru orice persoană, printre altele, din cauza regulilor care necesită cunoștințe de specialitate, a solemnității și procedurilor stricte specifice ședințelor din instanță sau a costurilor prohibitive. Persoanele cu dizabilități se confruntă cu bariere suplimentare în accesarea sistemului de justiție din cauza accesibilizării fizice, informaționale și comunicaționale necorespunzătoare a serviciilor și instituțiilor juridice, a procedurilor neadaptate tipului și nivelului de dizabilitate, a prejudecăților angajaților din sistemul de justiție privind lipsa de credibilitate a persoanelor cu dizabilități ca martori și victime, a taxelor și costurilor serviciilor juridice inaccesibile pentru multe persoane cu dizabilități care au dificultăți financiare. Asigurarea accesului la justiție este cu atât mai important cu cât persoanele cu dizabilități, în special cele cu dizabilități intelectuale și psihosociale, sunt mai expuse violenței și neglijării.

Există 5 elemente cheie pentru rezolvarea problemei:

- Accesibilizarea infrastructurii și serviciilor specifice sistemului de justiție
- Asigurarea adaptărilor procedurale inerente administrării actului de justiție
- Asigurarea accesului la asistență și reprezentare juridică gratuită sau accesibilă
- Formarea personalului din sistemul de justiție
- Colectarea datelor statistice la toate etapele sistemului de justiție.

În practică, asigurarea accesului la asistență juridică gratuită este îngreunată mai ales de lipsa adaptărilor procedurale. Din Diagnoza privind situația persoanelor cu dizabilități publicată de ANDPDCA în 2020 a rezultat că judecătorii fac eforturi pentru a asigura asistență din oficiu pentru persoanele cu dizabilități, sau alte soluții, dar există dificultăți privind asigurarea reprezentării pentru persoanele cu dizabilități mintale, cauzate de imposibilitatea unei comunicări adaptate nevoilor acestora⁵⁴. În același timp, obținerea ajutorului public judiciar – APJ, este îngreunată de rigori procedurale (strângerea și completarea documentelor necesare, depunerea lor la timp etc.) și pentru persoanele fără dizabilități. Aceste bariere afectează cu atât mai mult accesul la justiție al persoanelor puse sub interdicție sau cele sub curatelă care depind de tutore sau curator pentru redactarea, semnarea, depunerea cererilor în probațiune, introducerea acțiunii și apelurilor. În prezent, nu există o evidență a numărului de persoane cu dizabilități care au beneficiat de asistență judiciară și de APJ, și tipurile de costurile pe care le-a acoperit APJ – plata asistenței prin avocat, asigurarea interpretului etc., iar penitenciarele nu colectează date despre persoanele cu dizabilități care au solicitat asistență juridică gratuită și care au beneficiat de aceasta.

În primul rând, România ar trebui să acționeze în sensul asigurării punerii în aplicare integrale și corecte a Directivei privind drepturile victimelor și a altor acte normative ale UE privind victimele cu dizabilități intelectuale și psihosociale ale infracțiunilor, în special a dispozițiilor referitoare la accesul acestora la informații, la asistență și la protecție. Totodată, ar trebui ca, la nivel național, să fie lansate campanii de sensibilizare cu privire la drepturile victimelor, inclusiv acordarea de asistență celor vulnerabile și cu nevoi specifice. Iată câteva din cele mai

---

⁵⁴ Comitetul CRPD a recomandat Statelor părți ca măsură pentru asigurarea asistenței juridice gratuite sau accesibile, să pună la dispoziția avocaților toate adaptările procedurale – cum ar fi interpreți, tehnologii asistive și intermediari sau facilitatori pentru a sprijini o comunicare efectivă a acestora cu clienții persoane cu dizabilități sau alte persoane cu dizabilități implicate în actul de justiție. Sursa: Comitetul CDPD (2020: 21).

interesante răspunsul primite la întrebarea „Care au fost campaniile publice de informare organizate de către instituția dumneavoastră, începând cu anul 2018 și până la 1.07.2021?” adresată DGASPC-urilor din țară:

- „la nivelul Centrului Prevenire și Combaterea Violenței Domestice au fost diseminate informații despre serviciile și drepturile victimelor prin afișe, pliante, comunicate website și pe facebook-ul instituției”;
- „Au fost organizate următoarele evenimente : 4iunie și 12 iunie, împreună cu Teatrul Toma Caragiu Ploiești; 18 oct.2020 - Ziua europeană de luptă împotriva traficului de persoane”
- „Campanii cu Inspectoratul Școlar Județean, Insp. de Poliție Cluj, Primării din județ pt. informarea și prevenirea traficului de persoane, abuz/neglijare, și campanii în școli, clasele V-XII, la care au participat elevi, părinți, profesori, dar și în Univ. Babes-Bolyai”;
- „Toți împotriva violenței” cu IPJ, ISJ Timiș, DAS Timișoara, CJRAE și organizația Salvați Copii Timișoara - prevenire violență domestică și informare prin 2 linii telefonice prin care se puteau sesiza cazurile ; "Oprește violența din viața ta!" cu IPJ Timiș, DAS Timișoara, Serv. Probațiune Timiș, Asoc. Mediere a Conflictelor "MISIT" și TVR Timisoara; 25 noiembrie 2020 - Ziua Internațională pentru eliminarea violenței împotriva femeilor" cu ANES ; "Încredere în mine și Alegeri bune = Libertate" cu ANITP- reducerea riscului de apariție a victimelor traficului de persoane”;
- „14.05.2018 - "Combaterea și prevenirea violenței în familie" parteneriat cu IPJ Argeș; 19.09.2018 - "Cunoaște-ți drepturile! Respectă-ți obligațiile!" parteneriat cu ANITP - prevenire exploatare sexuală și trafic de femei și copii; 15.10.2018 - "Săptămâna prevenirii traficului de persoane" – sesiuni de informare asupra modalităților de recrutare victime din categoriile vulnerabile; 19.10.2018 - " Săptămâna prevenirii criminalității" - parteneriat cu DAS Mioveni și IPJ Arges, acțiuni informativ- preventive pe violența în familie și trafic de persoane; 29.01.2019 - "Hărțuirea sexuală" - parteneriat cu Asoc. FILIA; 25.11.2018 -"25 Noiembrie - Ziua Internațională pentru eliminarea violenței împotriva femeii" - parteneriat cu Fac. Științe ale educației, Științe Sociale și Psihologie.”;
- „În fiecare an în luna noiembrie - „Marș de protest împotriva violenței” și transmiterea periodică a comunicatelor de presă și alte materiale de informare privind serviciile oferite la nivel județean pentru victime adulte cu dizabilități”

Cu toate că lista nu este exhaustivă, apreciem că aceste campanii își ating scopul; însă, considerăm că ar fi necesară o implicare mai activă și a societății civile în aceste acțiuni, prin acțiuni de sprijinire reciprocă, în ceea ce privește campaniile și mijloacele de consolidare a drepturilor victimelor cu dizabilități, inclusiv cu ajutorul finanțării europene disponibile.

Totodată, cooperarea cu autoritățile naționale, inclusiv cu cele judiciare și care aplică legea (poliție, parchete, ANITP, DGASPC-uri), prin participarea la activități de formare reciprocă este utilă pentru a fortifica aceste demersuri. Materialele informative (afișe, pliante) cu drepturile victimelor și pașii de urmat în cazul în care s-a săvârșit o infracțiune ar trebui să fie constant disponibile și actualizate în secțiile de poliție din țară, dar și în instituții publice care oferă servicii publicului, sau în cabinete medicale și spitale. Materialele trebuie adaptate nevoilor persoanelor cu dizabilități intelectuale sau psihosociale – ele trebuie să fie redactate în format ușor de citit, cu un limbaj clar, cu imagini gesticive și indicații clare privitoare la autoritățile competente în fiecare situație.

Adaptările procedurale privesc modificarea sau introducerea unor proceduri specifice pentru a facilita accesul efectiv la actul de justiție. Adaptări procedurale pot include: furnizarea interpreților pentru facilitarea comunicării alternative și augmentative (inclusiv în limbaj mimico-gestual);

disponibilitatea informațiilor legale și judiciare în formate accesibile; furnizarea tehnologiilor asistive și de asistență personală; modificarea modalității de audiere (timpul alocat răspunsurilor, formularea întrebărilor, modificarea luminozității și a nivelului de zgomot în sala de judecată etc.); sau flexibilitate procedurală privind cerințele specifice de participare- de exemplu, participare la distanță și depunerea mărturiei prin intermediul mijloacelor audiovideo, schimbarea locului de judecată, participarea interpreților la ședințele de judecată, inclusiv la cele care nu sunt publice, extinderea sau ajustarea termenelor procedurale, și adaptarea formalităților procedurale și a calendarului. Comitetul CDPD⁵⁵ a elaborat recent un ghid privind asigurarea accesului la justiție pentru persoanele cu dizabilități, care oferă o descriere amănunțită a tipurilor de adaptări procedurale – inclusiv a tipurilor de sprijin privind comunicarea, necesare asigurării efective a acestui drept.

Pe de altă parte, luarea măsurilor pentru ca toate victimele, inclusiv cele cu dizabilități intelectuale sau probleme de sănătate mintală, să aibă acces la justiție, indiferent de situația lor (fie că sunt instituționalizate, fie că trăiesc în mediul familial), dar și asigurarea recunoașterii victimelor traficului de persoane, facilitarea cooperării între autoritățile competente din statele membre sau entitățile care furnizează asistență de specialitate în vederea asigurării accesului eficace al acestor victime la informații relevante (în cazurile care implică operațiuni inter-statale), cu implicarea și cooperarea societății civile, sunt doar câteva dintre demersurile ce ar trebui întreprinse urgent de către autoritățile naționale relevante.

Importantă este, deopotrivă, informarea victimelor încă de la prima interacțiune cu poliția, cu procurorul sau chiar cu personalul din centru (în cazul în care fapta penală s-a produs într-o instituție sau centru rezidențial), într-o manieră accesibilă și adecvată, adaptată la tipul de dizabilitate, și, pe cât posibil, cu sprijinul unui psiholog sau al unui interpret⁵⁶ al voinței victimei. Un alt aspect-cheie al interacțiunii cu autoritățile judiciare ar trebui să îl reprezinte comunicarea eficientă a informațiilor, aceasta trebuind să se realizeze atât verbal (persoana care furnizează informațiile are datoria de a verifica dacă au fost adecvat înțelese de victimă), și în scris (într-o manieră adaptată în funcție de cum s-a realizat înțelegerea lor verbală – format ușor de citit, iar limbajul trebuie să fie clar și concis, astfel cum am reiterat anterior). Victimele cu dizabilități ar trebui însoțite și ajutate la redactarea și depunerea plângerii în fața polițiștilor, cât și în etapele ulterioare, în fața instanței sau a altor autorități.

O altă acțiune importantă o reprezintă crearea unor strategii naționale privind drepturile victimelor care să aibă o abordare cuprinzătoare și holistică în materie de drepturi ale persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale și să îi implice pe toți cei care sunt susceptibili să intre în contact cu victimele, precum și întreprinderea de acțiuni cu scopul de a crea o societate mai rezilientă prin promovarea unei implicări mai mari a societății civile în cadrul acțiunilor de la nivel național.

Totodată, sunt necesare acțiuni și în ceea ce îi privește pe profesioniștii care interacționează cu victimele cu dizabilități în procedurile judiciare : în ceea ce privește instruirea practică a polițiștilor, a procurorilor, a judecătorilor și furnizorilor de servicii sociale, este necesar ca pregătirea lor să se realizeze într-o manieră intensivă și pluridisciplinară, cu accent pe specificul dizabilităților

---

⁵⁵ Împreună cu Raportarea specială ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și Trimis special a Ssecretarului general ONU pentru dizabilități și accesibilitate.

⁵⁶ Astfel cum este denumit și în Comentariul general No. 1 al art. 12 CDPD – Recunoașterea egală în fața legii: „Where, after significant efforts have been made, it is not practicable to determine the will and preferences of an individual, the “best interpretation of will and preferences” must replace the “best interests” determinations”

intelectuale și psihosociale (inclusiv cu privire la efectele psihologice ale infracțiunilor asupra acestor victime, dar și maniere de comunicare eficientă, pregătirea materialelor de informare într-o manieră adaptată, ușor de citit). De asemenea, această pregătire trebuie să conțină și sesiune de informare despre drepturile victimelor, aplicarea efectivă a Convenției ONU CDPD și a Directivei Victimelor, precum și sesiune de depășire a prejudecăților față de victime (în special față de victimele violenței sau cele instituționalizate).

Formarea profesioniștilor care intră în contact cu victimele infracțiunilor ar trebui să includă informații și despre următoarele aspecte : obligațiile legale ale autorităților cu privire la informarea victimelor despre drepturile lor, la evaluarea nevoilor și la direcționarea acestora; serviciile de asistență existente și îndrumarea victimelor spre serviciile corespunzătoare; efectuarea evaluării individuale a nevoilor; furnizarea de informații victimelor în timp util și în mod adecvat; modalități de evitare a victimizării secundare și repetate; și aspectele transdisciplinare care vizează creșterea nivelului de înțelegere a profesioniștilor în ceea ce privește vulnerabilitatea victimelor infracțiunilor.

Formarea profesioniștilor⁵⁷ care interacționează cu persoanelor cu dizabilități trebuie să fie realizată atât coordonat, cât și separat, în funcție de tipul de interacțiune cu persoanele cu dizabilități. Formarea magistraților ar trebui să se desfășoare în echipe multidisciplinare cu asistenți sociali, psihologi, avocați, medici psihiatrii și trebuie să includă informații referitoare la CDPD, capacitate juridică și măsurile de sprijin în luarea deciziilor (de exemplu, adaptările procedurale la nivelul instanțelor, acomodarea nevoilor de comunicare și înțelegere a persoanelor cu dizabilități în spitalele de psihiatrie și serviciile sociale destinate persoanelor cu dizabilități etc). În același timp, formarea ar trebui să aibă în vedere tipul de interacțiune și serviciile specifice oferite persoanelor cu dizabilități de fiecare profesie și la nivelul fiecărui tip de instituție. Formarea ar trebui să ofere atât un nivel crescut de conștientizare privind dreptul la recunoașterea capacității juridice în rândul profesioniștilor, cât și aptitudini privind interacțiunea și facilitarea accesului persoanelor cu dizabilități la toate serviciile publice în condiții de egalitate.

Este necesară și o abordare multidisciplinară a serviciilor pentru sprijinirea victimelor cu dizabilități, astfel încât acestea să nu îi fie îngreunate demersurile în justiție. Astfel, pentru a nu exista impedimente, toate serviciile ar trebui să fie disponibile într-un singur loc/în spații limitate, pentru ca victima să nu fie nevoită să facă numeroase deplasări. În plus, aceste spații trebuie să fie dotate cu materiale adecvate persoanelor cu dizabilități, și să asigure intimitate și confort psihologic.

În ceea ce privește legislația națională, pentru a fi conformă cu prevederile Directivei Victimelor, ar trebui ca, în primul rând, să fie protejate victimele prin evitarea audierilor repetate sau întâlnirii cu inculpații/agresorii lor pe holurile instanțelor, evitând astfel retraumatizarea. În al doilea rând, victimele ar trebui să beneficieze de o evaluare individuală, conform art. 22 din Directivă, pentru a se stabili care sunt riscurile la care victima sau familia sa pot fi expuse, riscul de intimidare și represalii, serviciile de asistență corespunzătoare pentru situația victimei, precum și măsurile de protecție necesare. Evaluarea ar trebui să fie realizată încă de la primul contact cu autoritățile judiciare, fie de către o echipă multidisciplinară, alcătuită din polițiști, reprezentanți ai serviciilor sociale și ai organizațiilor de sprijinire a victimelor, fie pe baza unei metodologii agreată la nivel național, axată pe tipul de dizabilitate al victimei, și susținută de o pregătire intensivă a autorităților în acest domeniu.

---

⁵⁷ Astfel cum se recomandă și în Diagnoza situației persoanelor cu dizabilități în România elaborată în 2020 de ANDPDCA, cu sprijinul Băncii Mondiale.

Capitolul 5 – Concluzie generală

Toate victimele infracțiunilor împotriva persoanei au dreptul la despăgubiri și ar trebui să fie tratate în conformitate cu acest drept. Cu toate acestea, pentru ca acest drept să fie efectiv, trebuie să se țină seama de situația și nevoile individuale ale victimei. Prin urmare, este important să se țină cont de nevoile specifice ale victimelor în funcție de propriile caracteristici (sex, vârstă, dizabilitate, religie) sau în funcție de anumite categorii de infracțiuni. Începând cu etapele incipiente ale furnizării de informații și până la sfârșitul ședințelor de judecată, trebuie implementate garanții de comunicare pentru a asigura înțelegerea de către toate victimele infracțiunilor, indiferent de abilitățile lor lingvistice și intelectuale, ținând cont de cerințele de accesibilitate ale victimelor cu probleme vizuale, auditive și tulburări de vorbire, inclusiv victimele cu dificultăți de învățare și tinerii adulți.

Este important de precizat că toate victimele cu dizabilități ale criminalității trebuie să fie recunoscute și tratate într-un mod respectuos, profesional, adaptat și nediscriminatoriu. Acest lucru necesită implicarea tuturor persoanelor care intră în contact cu victimele, printre care se află autoritățile judiciare, organele polițienești, personalul instanțelor, serviciile de sprijinire a victimelor, practicienii și autoritățile în materie de despăgubiri. Unele dintre victime depind de personalul medical, cadre didactice, personal din cadrul serviciilor sociale sau din spitalele de psihiatrie.

Dizabilitatea nu este un concept nou, ci unul dinamic, în evoluție – cu toate acestea, gradul de conștientizare al nevoilor de informare și comunicare al victimelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale, precum și al drepturilor lor, este destul de inexistent. Informațiile primite de acestea sunt adesea incomplete, și cu siguranță neadaptate gradului lor de înțelegere; de multe ori, neclaritatea ori necolaborarea dintre autorități atrage neîncrederea victimelor în autorități, iar informațiile fragmentate pe care le primesc despre ce ar trebui victimele să facă din punct de vedere legal, dar și despre serviciile/sistemul de asistență, devin un mare impediment în calea accesului la justiție.

nu de puține ori, interacțiunile cu poliția mai ales, dar uneori și din instanțele judecătorești, au fost relatate ca traumatizante și se pare că nu există proceduri sau practici pentru a evita supunerea victimelor la victimizarea secundară și repetată. Dimpotrivă, victimele au fost rugate să-și reamintească incidentele de violență în diferite ocazii. Cu toate acestea, atmosfera din instanțe este destul de diferită față de cea de la poliție sau de la parchet, cu toate că de multe ori este caracterizată drept intimidantă sau neutră.

În plus, pe lângă accesul foarte îngreunat la informații, există o reală dificultate de a putea beneficia de asistență juridică gratuită, dar și de sprijin juridic de către avocați sau consilieri specializați în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilități, care să poată sprijini mai bine victimele în fața instanțelor judecătorești și să construiască un dosar. Acești avocați nu ar trebui să fie doar cei afiliați ONG-urilor specializate - deoarece acești avocați au fost cei despre care cei interviuati au spus ca sunt instruiți și de ajutor - ci oricare avocat.

Statul trebuie să își protejeze victimele cu dizabilități intelectuale sau psihosociale. Acest lucru se poate realiza doar prin adaptarea procedurilor penale, precum și prin rezolvarea cu celeritate a plângerilor depuse de acestea, procedurile îndelungate determinând crearea unei situații de incertitudine și, în fond a lipsei de acces eficient la justiție, și-anume revictimizarea și retraumatizarea victimelor.

Având grijă de victime, demonstrăm că nu există cetățeni uitați în Europa a căror suferință, traumă sau dizabilitate nu ar fi o urgență colectivă. Acesta este motivul pentru care apărarea și consolidarea drepturilor victimelor trebuie să devină acum, mai mult ca niciodată, o adevărată urgență politică și comună pentru Comisie, pentru statele membre și pentru societate.

Tabel Abrevieri

Alin.	Alineatul
ANP	Administrația Națională a Penitenciarelor
Art.	Articolul
C.A.	Curtea de Apel
C.civ	Codul civil (Legea nr. 287/2009, în vigoare de la 1 octombrie 2011)
Carta	Carta drepturilor fundamentale a UE
C.pen.	Codul penal (Legea nr. 286/2009, în vigoare de la 1 februarie 2014)
C.proc.civ.	Codul de procedură civilă (Legea nr. 134/2010)
C.proc.pen	Codul de procedură penală (Legea nr. 135/2010, în vigoare de la 1 februarie 2014)
C.S.M.	Consiliul Superior al Magistraturii
CEDO	Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale
CJUE	Curtea de Justiție a Uniunii Europene
CNUDPH	Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu handicap
CoE	Consiliul Europei
CtEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
D.C.C.	Decizia Curții Constituționale
D.I.I.C.O.T	Direcția pentru Investigarea Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism
DGASPC	Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului
e.g.	Exempli gratia (de exemplu)
E.D	Editura
H.G.	Hotărârea Guvernului
I.C.C.J	Înalta Curte de Casație și Justiție
I.M.L.	Institutul de Medicină Legală
Infra	mai jos
JCP	Judecătorul de cameră preliminară
JDL	Judecătorul de drepturi și libertăți
Jud.	Judecătoria
Lit.	Litera
M.Of	Monitorul Oficial al României, Partea I
NICHHD	Protocolul de interviu National Institute of Child Health and Human Development
n.n.	Nota noastră
O.G.	Ordonanța Guvernului
ONG	Organizație neguvernamentală
ONU	Organizația Națiunilor Unite
O.U.G.	Ordonanța de Urgență a Guvernului

Parag.	Paragraful
Pct.	Punctul
PV	Persoana vătămată
s.n.	Sublinierea noastră
Supra	Mai sus
TFUE	Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene
Trib.	Tribunalul
TUE	Tratatul privind Uniunea Europeană
U.N.B.R	Uniunea Națională a Barourilor din România
UP	Urmărirea Penală
Vol.	volumul